

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง แนวทางการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอในประเด็นต่อไปนี้

1. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้
 - 1.1 ความหมายของการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้
 - 1.2 องค์ประกอบของบรรยากาศในชั้นเรียน
 - 1.3 แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้
 - 1.4 องค์ประกอบของการเรียนรู้
 - 1.5 ชนิดของการเรียนรู้
 - 1.6 ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้
 - 1.7 อุปสรรคที่ขัดขวางการเรียนรู้
 - 1.8 การจัดกระบวนการเรียนรู้
 2. แนวทางการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของหน่วยงานและนักวิชาการ
 3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยากับการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้
 4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ
 5. สรุปแนวคิดหลักการนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย
- 1. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้**
- 1.1 ความหมายของการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้**
 - 1.1.1 ความหมายของการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนได้มีผู้ให้ความหมายของการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนไว้มากมาย ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงความหมายของบรรยากาศที่เสริมสร้างสติปัญญา และคุณลักษณะที่สำคัญแก่ผู้เรียน ดังต่อไปนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2542 : 26) ให้ความหมายของการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนว่า หมายถึง สภาพหรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมจิตวิทยา ในระบบสังคมที่มีการเคลื่อนไหว

กูด (Good. 1973 : 315) ให้ความหมายของการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนว่า หมายถึง สภาพแวดล้อมทางการเรียนในห้องเรียน ที่รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และระดับอารมณ์ความรู้สึกด้วย

ลอเรนซ์ (Lawrenz. 1987 : 315) กล่าวว่า การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึง สภาพทางจิตใจและสังคม ซึ่งประกอบไปด้วยพฤติกรรมของครู ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียนด้วยกัน

มอส (Moss. 1984 : 338) ให้ความหมายของการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนว่า หมายถึง การสร้างบรรยากาศในห้องเรียนเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงอารมณ์ และความพอใจของผู้เรียนกับการเรียน การสอน

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึง สภาพแวดล้อมในชั้นเรียนทั้งทางกายภาพ และจิตภาพที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำให้ ผู้เรียนเกิดความรู้สึกอบอุ่น กระตือรือร้น มั่นใจในตนเอง เป็นการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ รับรู้ ร่วมกิจกรรม และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนในชั้นเรียน นอกจากนี้แล้ว บรรยากาศในชั้นเรียนจะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์สิ่งเหล่านี้ ผู้สอนสามารถที่จะสร้างให้แก่ผู้เรียนได้โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ใช้สื่อการสอนเข้าช่วยเพื่อกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนทำให้ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ และเจตคติที่ดีต่อกัน อันจะเป็นส่วนช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น มีความสามารถในการแก้ปัญหาที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีเจตคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความสุข มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกลุ่มทำงานโดยปราศจากความวิตกกังวล

1.1.2 ความหมายของการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

วินัย วีระพัฒนานนท์ (2532 : 2) ได้กล่าวว่าการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการทางด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับ สิ่งที่อยู่โดยรอบทั้งที่เป็นธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมา และความสัมพันธ์ระหว่าง ประชากร มลภาวะ ทรัพยากร การอนุรักษ์ การคมนาคม เทคโนโลยี การวางแผนเกี่ยวกับเมือง และชนบทกับสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ เพื่อให้เกิดความตระหนักในความรับผิดชอบและมองเห็น ทางเลือกที่ดีในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมตลอดจนมีความสมัครใจในการปฏิบัติ เพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดีมี คุณภาพเหมาะแก่การดำรงชีวิต

สุรัตน์ แสงอรุณ (2539 : 24) ได้กล่าวว่าการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนเป็นสิ่งสำคัญและจะต้องคำนึงถึงเพราะการเรียนรู้ของเด็กไม่ได้เกิดขึ้นอยู่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้นสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนก็จะเป็นส่วนช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ เช่น การจัดบริการอาหารกลางวัน เด็กจะได้แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกและคุณค่าอาหารที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตการบริโภคอาหารที่ได้สัดส่วนและถูกสุขลักษณะ และมารยาทในการรับประทานอาหาร เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เด็กจะเกิดการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติโดยไม่รู้ตัว และผลจากการเรียนรู้นี้จะช่วยนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชีวิต ความเป็นอยู่ของครอบครัวเด็กต่อไป

สุดา ประยงค์พันธุ์ (2539 : 12) ได้กล่าวว่าการจัดสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะมนุษย์สามารถเรียนรู้จากเหตุการณ์และสภาพแวดล้อมได้ตลอดเวลา ถ้าเราสามารถจัดสภาพแวดล้อมให้ดี ก็สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปในทางที่ดีได้ง่าย อาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนมักมีอิทธิพลเหนือจิตใจของเด็ก โรงเรียนที่มีบริเวณร่มรื่นน่าพักอาศัยมีอาคารสถานที่สะอาดจัดให้เป็นระเบียบ สวยงามย่อมหล่อหลอมพฤติกรรมของเด็กให้ฝึกฝนไปในทางที่ดีได้ง่าย

รวีวรรณ ชินตระกูล (2540 : 101) ได้กล่าวว่าการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หมายถึง โรงเรียนประกอบด้วยสภาพสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทางเคมี ทางชีวภาพ สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสภาพแวดล้อมดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของนักเรียน ครูและทุกคนในโรงเรียนอย่างมาก การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะปลอดภัย ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของ นักเรียนนั้น จึงเป็นส่วนหนึ่งของงานอนามัยโรงเรียน โดยมุ่งเน้นการสุขภาพ โรงเรียนซึ่งหมายถึงการจัดการควบคุมดูแล ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในโรงเรียนให้อยู่ในสภาพที่ดีและถูกสุขลักษณะ เพื่อช่วยให้อาสาสมัครป้องกันโรคร้ายไข้เจ็บแก่นักเรียน ช่วยลดอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นทั้งยังช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพอนามัยที่ดีด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 24) ได้ระบุสาระสำคัญของมาตรฐานที่ 15 ให้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของผู้เรียน โดยแบ่งไว้ 4 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมที่สะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัย
2. การจัดระบบป้องกันให้สถานศึกษาปลอดสารพิษ สิ่งเสพติด อาชญากรรม และอบายมุข
3. การจัดระบบสาธารณสุขปลอดภัยจัดตั้งอำนาจความสะดวกให้ครู และบุคลากรอย่างเพียงพอและจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

จากความหมายที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หมายถึง การจัดสภาพต่าง ๆ ด้าน ภายนอก ทางเคมี ทางชีวภาพ ทางเศรษฐกิจ ทางสังคม บรรยากาศ ทั้งภายในห้องเรียน การจัดระบบนิเวศวิทยาในโรงเรียน และชุมชนให้เรียนรู้เรื่อง ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตที่ต่างมีประโยชน์เกี่ยวคู่กัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาใน 5 ด้าน คือ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมที่สะอาด ด้านการจัดระบบป้องกันให้สถานศึกษาปลอด สารพิษ สิ่งเสพติด อาชญากรรม และอบายมุข ด้านการจัดระบบสาธารณูปโภคที่ดี ด้าน การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดี ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ภายในห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับความถนัดและความสนใจ เหมาะสมแก่วัยและ ศักยภาพของผู้เรียนทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ประสบการณ์เพื่อความสุข ความเข้าใจ การยอมรับ ความสำเร็จ ความยินดี ความปลอดภัย การพัฒนาตนเอง การดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีครูผู้สอนให้ ความรักเมตตาแก่นักเรียนทุกคนด้วยกัลยาณมิตรอย่างจริงใจ

1.1.3 ความหมายของการเรียนรู้

มีนักวิชาการและนักจิตวิทยาได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

อุทุมพร จามรมาน, ปทีป เมธาคุณวุฒิ และสุวิมล ว่องวานิช (2538 : 13-14) ได้นิยามไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน ซึ่งมี สาเหตุมาจากสิ่งเร้า หรือ ตัวกระตุ้น ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่แตกต่างออกไปตามสถานการณ์นั้น กระบวนการ ดังกล่าวครอบคลุมถึงการแก้ปัญหาและการให้เหตุผล

สุรงค์ ไคว้ตระกูล (2541 : 135) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ของนักเรียน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัด รวมทั้งการเปลี่ยนปริมาณความรู้ของผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 21) กล่าวว่า การเรียนรู้ของ นักเรียน หมายถึง การเรียนรู้ในสถานการณ์จริง สถานการณ์จริงของแต่ละคนไม่เหมือนกัน จึง ต้องเอาผู้เรียนแต่ละคนเป็นตัวตั้ง ครูจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ กิจกรรม และ การทำงาน อันนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนครบทุกด้าน ทั้งทางกาย ทางจิต หรืออารมณ์ ทาง สังคม และทางสติปัญญาซึ่งรวมถึงพัฒนาการทางจิตวิญญาณด้วย

กรมวิชาการ (2545 : 57) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนขึ้นอยู่กับ 4 หลักการ คือ

1. การเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้
2. การเรียนรู้เพื่อให้สามารถใช้ความรู้สร้างปัญญา
3. การเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าในสังคมประชาธิปไตย

4. การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและสร้างสันติสุขให้แก่อโล

กู๊ด (Good. 1973 : 314) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า หมายถึง เปลี่ยนแปลงการตอบสนองหรือการแสดงออกของพฤติกรรมแต่เพียงบางส่วน หรือทั้งหมด อันเป็นผลมาจากประสบการณ์

ฟินเชอร์ (Fincher. 1985 : 56) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาว่าเป็น กระบวนการแสวงหาความรู้และบูรณาการโดยผ่านกระบวนการที่เป็นระบบของการสอน หรือการจัด ประสบการณ์ทั้งนี้จะแตกต่างกันในด้านรูปแบบของความรู้ทักษะและความเข้าใจ ซึ่งผู้เรียนอาจใช้ หรือประยุกต์ในสถานการณ์ใหม่ หรือภายใต้เงื่อนไขที่ต่างจากสภาพการสอน

จากความหมายที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า การเรียนรู้ของนักเรียน หมายถึง การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมอันเนื่องมาจากการจัดประสบการณ์หรือสิ่งแวดล้อม ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้ เหมาะสมกับความถนัด และความสนใจ เหมาะแก่วัยและศักยภาพของผู้เรียน เป็นผลให้เกิดการ เปลี่ยนแปลง ประสบการณ์เพื่อความสุข ความเข้าใจ การยอมรับในความสำเร็จ และมีความยินดี เพื่อจะพัฒนาตนเอง สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าในสังคมอย่างสันติสุข

สรุปได้ว่า การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อม ทางกายภาพ และจิตภาพที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนทำให้ ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรอบอุ่น กระตือรือร้น มั่นใจในตนเอง เป็นการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้ เกิดการเรียนรู้ รับรู้ ร่วมกิจกรรม และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนในชั้นเรียน

1.2 องค์ประกอบของบรรยากาศในชั้นเรียน

ผงกาญจน์ ภูวิภาดารวรรณ (2541 : 89-90) กล่าวถึงสิ่งสำคัญสามประการที่ ประกอบขึ้นมาเป็นบรรยากาศในชั้นเรียน คือ องค์ประกอบด้านกายภาพ อันหมายรวมถึง การ ตกแต่งห้องเรียน การจัดที่นั่ง การจัดมุมสนใจ ที่กระตุ้นให้นักเรียนตื่นตัวต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวและ ปัญหาองค์ประกอบด้านสติปัญญา คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนคิด หลาย ๆ ทาง คิดแปลก ๆ ต่างไปจากที่เคยทำมา รวมไปถึงการกระตุ้นให้ตั้งคำถาม และ แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และองค์ประกอบด้านอารมณ์ อันเกิดจากทัศนคติเชิงบวกของครูต่อ ความสำคัญในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ครูที่เข้าใจนักเรียน และสร้างบรรยากาศที่มีความ เป็นกันเอง บรรยากาศที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันและสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก จะ ช่วยให้นักเรียนเกิดความมั่นใจในการสร้างสรรค์งาน และมีการแสดงออก ซึ่งความคิดสร้างสรรค์ มากขึ้น

แทกจิรี และเลวิน (Tagiuri and Litwin. 1968 : 267) ได้จำแนก สภาพแวดล้อมในห้องเรียนออกเป็น 4 มิติ คือ

1. ลักษณะทางนิเวศวิทยาได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของห้องเรียน และสภาพแวดล้อม ทางวัตถุของห้องเรียน เช่น การจัดที่นั่ง การตกแต่งภายในห้องเรียน แอ้อัด เสียง แสง เป็นต้น

2. สภาพห้องเรียน ได้แก่ ลักษณะความเกี่ยวข้องของบุคคลและบุคลิกภาพส่วนรวมของบุคคลในห้องเรียน

3. ระบบสังคม ได้แก่ แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มที่กำหนดขึ้นภายในห้องเรียน

4. ระเบียบของการปฏิบัติ ได้แก่ รูปแบบของการปฏิบัติเชิงสังคมภายในห้องเรียนอันประกอบด้วยความเชื่อ ค่านิยม บรรยากาศทางวิชาการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างหรือการใช้สติปัญญา

แอสติน (Astin. 1971 : 332) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของบรรยากาศในชั้นเรียนว่าประกอบด้วย 6 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมในห้องเรียน
2. การแสดงความก้าวร้าวโดยวาจา
3. ลักษณะที่เปิดเผยของผู้สอน
4. ความคุ้นเคยกับผู้สอน
5. การจัดระบบระเบียบในห้องเรียน
6. ความเข้มงวดของการให้คำลำดับคะแนน

องค์ประกอบทั้ง 6 ประการ เกี่ยวข้องกับสิ่งเร้าทางกายภาพและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล องค์ประกอบบางประเภท ดังเช่น ลักษณะเปิดเผยของผู้สอน และความคุ้นเคยกับผู้สอน จะสะท้อน ถึงบุคลิกภาพของอาจารย์ นอกจากนี้การแสดงความก้าวร้าวโดยวาจาก็จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ของนักเรียนและอาจารย์ การจัดระเบียบในห้องเรียนก็จะเกี่ยวกับการบริหารและลักษณะทางกายภาพของห้องเรียน

มอส (Moss. 1984 : 327) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของบรรยากาศในห้องเรียนออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความสัมพันธ์ ได้แก่

1.1 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน คือ การที่ผู้เรียนได้รับการยอมรับให้เป็น ส่วนหนึ่งของห้องเรียน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมในห้องเรียน

1.2 การสนับสนุนส่งเสริมอารมณ์ คือ การที่ผู้เรียนได้รับการเอาใจใส่ สนับสนุนแนะนำ ชี้แนะจากครูและเพื่อนร่วมชั้น

2. ด้านพัฒนาการส่วนบุคคล ได้แก่

2.1 ความเป็นอิสระ คือ การที่นักเรียนมีอิสระในการคิดและทำตามใจตนเอง โดยไม่มีผู้อื่นมาบังคับ

2.2 การมีเพื่อนฝูง คือ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนในห้องไม่ว่าจะเป็นความรักใคร่ปรองดอง สามัคคี หรือการแบ่งพรรค แบ่งพวก การอยู่โดดเดี่ยวเพียงลำพัง

2.3 ด้านการยึดถือระบบและการเปลี่ยนแปลง มีขอบเขตอยู่ที่ความเป็นระบบระเบียบ ในสภาวะแวดล้อม ระบบคาดหวัง การยึดถือข้อบังคับ การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง

ซูเทอร์แลนด์ (Sutherland. 1994 : Online) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมในห้องเรียนประกอบด้วย ลักษณะทางกายภาพ และบรรยากาศทางสังคม ของสถานการณ์เรียนรู้ โครงสร้างและการมีส่วนร่วมของสภาพแวดล้อมทางสังคมสามารถช่วยแก้ไขข้อจำกัดของลักษณะทางกายภาพของห้องเรียน

สรุปองค์ประกอบที่ช่วยสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ได้ว่า

1. ผู้สอน หมายถึงคุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้สอน ความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ และค่านิยม ฯลฯ

2. ผู้เรียน หมายถึง คุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้เรียน ความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ และค่านิยม ฯลฯ

3. ลักษณะทางนิเวศวิทยาหรือลักษณะทางกายภาพของห้องเรียน หมายถึง ลักษณะที่เป็นรูปธรรมและสภาพแวดล้อมทางวัตถุของห้องเรียน เช่น การจัดที่นั่ง ขนาดของห้องเรียน การตกแต่งภายในห้องเรียน

4. การจัดการภายในห้องเรียน หมายถึง ความเกี่ยวข้องของบุคคลในห้องเรียน อันทำให้เกิดกระบวนการเรียนการสอนในห้องเรียน

องค์ประกอบดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้สึกรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง และช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนความสำเร็จในการเรียน

1.3 แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 142-143) ได้กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ การดูแลรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็ก และเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับนักเรียนและชุมชนในเรื่องความสะอาด สิ่งที่ต้องปฏิบัติในการดูแลรักษาความสะอาดและสิ่งแวดล้อมในบริเวณโรงเรียน ได้แก่

1. จัดให้มีรั้วกันบริเวณโดยรอบโรงเรียน ถ้าเป็นรั้วต้นไม้ควรตัดแต่งให้เป็นระเบียบ อยู่เสมอ สิ่งของเครื่องใช้ในโรงเรียนจะต้องจัดวางเข้าที่ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
2. จัดทำสนามหญ้าบริเวณที่ว่างในโรงเรียนที่มีได้ใช้เป็นถนนและทางเดิน ตัดแต่ง ต้นหญ้า ให้สวยงาม ปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้ให้ร่มเงา เพื่อให้บริเวณโรงเรียนร่มรื่น และทำให้อากาศในบริเวณโรงเรียนสะอาดสดชื่นขึ้น
3. พื้นบริเวณโรงเรียนไม่ควรปล่อยให้ละอะและ ถ้าเป็นที่ลุ่มเป็นบ่อต้องปรับถม ให้เรียบร้อย
4. จัดให้มีระบบระบายน้ำทิ้ง และน้ำฝนที่ถูกหลักสุขาภิบาล เพื่อป้องกันมิให้น้ำท่วมขัง ในบริเวณโรงเรียน
5. เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น จอบ มีด เสียม เมื่อใช้แล้วควรเก็บเข้า ที่ให้เรียบร้อย ไม่ควรทิ้งไว้โดยไม่เป็นที่เป็นทาง
6. มีการดูแลรักษาความสะอาดสนามหญ้า และบริเวณโดยรอบโรงเรียนโดยหมั่นปิด กวาดเก็บเศษกระดาษ ใบไม้ เศษไม้ และเศษสิ่งของต่าง ๆ ใส่ในถังเก็บขยะมูลฝอยเพื่อนำไป กำจัดทุกวัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541ก : 112 – 114) ได้กล่าวถึง การจัด สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โรงเรียนควรดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. จัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ นอกห้องเรียนให้สะอาด ปลอดภัยและถูกหลักสุขาภิบาลได้ ดังนี้
 - 1.1 ปรับปรุงดูแลบริเวณโรงเรียน สนามเป็นที่ราบ ไม้ให้ร่มเงาขังตลอดเวลา
 - 1.2 ตึกอาคารเรียน ตลอดจนอาคารต่าง ๆ ในโรงเรียน ต้องมีความ แข็งแรงมั่นคงโดยได้รับการซ่อมแซมอยู่เสมอ ส่วนประกอบของอาคารเรียน เช่น บันได ระเบียงห้อง ต้องได้รับการดูแลรักษาความสะอาด ไม่มีสิ่งของวางเกะซึ่งเป็นสาเหตุของอุบัติเหตุ
 - 1.3 เครื่องใช้ต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์การเรียนการสอน เช่น โต๊ะเก้าอี้ กระดานดำ ต้องมีอย่างเพียงพอ อยู่ในสภาพเรียบร้อย ได้รับการดูแลและซ่อมแซมอยู่เสมอ
 - 1.4 สระน้ำ โรงอาหาร โรงยิม ห้องประชุม รวมทั้งห้องเรียน และ กิจกรรมต่าง ๆ ควร ได้รับการตรวจตรา ซ่อมแซมดูแล และหาทางป้องกันอุบัติเหตุอยู่เสมอ มี อุปกรณ์ดับเพลิงในสภาพดี ใช้การให้อยู่ในบริเวณที่หยิบได้สะดวกประจำอาคารต่าง ๆ
 - 1.5 ห้องเรียนมีทางระบายอากาศ แสงสว่างอย่างพอเพียงและเหมาะสม โรงเรียนควรจัดแยกพื้นที่ที่ใช้ทำกิจกรรมออกเป็นสัดส่วน เช่น แบ่งเนื้อที่ไว้สำหรับการจอดรถ เนื้อที่สำหรับจัดกิจกรรมกลางแจ้ง

1.6 มีเครื่องหมายจราจรที่จำเป็นติดไว้มองเห็นชัดเจนมีการกำหนดข้อปฏิบัติและจัดนักเรียนช่วยเป็นเจ้าหน้าที่จราจรที่หน้าโรงเรียน ภายใต้ความควบคุมของครู

2. วางแผนป้องกัน ได้แก่ การจัดการป้องกันตามสถานที่ต่าง ๆ ที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่นักเรียน รวมทั้งเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับอุบัติเหตุ อันอาจจะเกิดขึ้นได้จากการวางแผนป้องกัน ดังนี้

2.1 จัดให้มีการตรวจสอบสภาพและอาการผิดปกติของนักเรียนเป็นประจำ และหาสาเหตุของการเจ็บป่วย

2.2 จัดตั้งกฎเกณฑ์ตลอดจนข้อห้าม เช่น ห้ามเข้าไปในบริเวณที่กำลังมีการก่อสร้างอาคาร บริเวณสระน้ำ หรือข้อบังคับ มิให้นักเรียนกระทำสิ่งใดที่อาจจะทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ เช่น การวิ่งตามระเบียบหรือบันได

2.3 ติดป้ายประกาศเกี่ยวกับคำเตือน ตามสถานที่ที่คิดว่าค่อนข้างจะเป็นอันตรายต่อเหล่านักเรียน เช่น สนาม บันได มุมอาคาร สายไฟ สถานที่ก่อสร้าง

3. จัดบริการความปลอดภัย ดังนี้

3.1 ดูแลความปลอดภัยในการเล่น รวมทั้งตรวจสอบความสึกหรอ และแก้ไขความชำรุดทรุดโทรมของสิ่งต่าง ๆ อันอาจเกิดอันตรายขึ้นได้

3.2 จัดหาอุปกรณ์หรือเครื่องมือเครื่องใช้ในการป้องกัน และควบคุมอุบัติเหตุหรืออันตรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ เช่น มีเครื่องดับเพลิงเตรียมพร้อมอยู่เสมอ รวมทั้งวางแผนป้องกันไว้ล่วงหน้าด้วย โดยศึกษาจากบันทึกประจำวันของครูและสถิติอุบัติเหตุของโรงเรียน

3.3 ตรวจตรา สอดส่องไม่ให้นักเรียนนำวัตถุหรือสิ่งของที่อาจเกิดภัยหรืออันตรายเข้ามาในโรงเรียน เช่น วัตถุระเบิด อาวุธ ของมีคม เครื่องประดับหรือของมีค่า

3.4 มีห้องพยาบาลสำหรับบริการช่วยเหลือ และให้การปฐมพยาบาลเมื่อเวลาเกิดอุบัติเหตุ

3.5 ครูคอยควบคุมการใช้สารเคมี และการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น อุปกรณ์ไฟฟ้าของมีคม

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2542 : 81 – 87) ได้กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ดังนี้

1. ให้ทุกโรงเรียนมีสภาพแวดล้อมที่สะอาด ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และไม่มีปัญหาในด้านมลพิษ

2. ทุกโรงเรียนมีแผนและดำเนินการคุ้มครอง ป้องกัน และช่วยเหลือนักเรียนจากการถูกละเมิดทั้งทางร่างกายและจิตใจ

3. ทุกโรงเรียนรณรงค์ ป้องกันสิ่งเสพติด อบายมุข การถูกรังแก การทะเลาะวิวาท
สื่อที่ไม่เหมาะสม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541ข : 81 – 85) ได้กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและการจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เหมาะสม ซึ่งจะมีผลช่วยทำให้ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ มีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งมีผลต่อการพัฒนาการทุกด้าน ทั้งพัฒนาการทางด้านร่างกายอารมณ์ ทางโรงเรียนจึงควรจัดให้มีสวนหย่อม มีน้ำพุ การปลูกต้นไม้ใหญ่เพื่อให้ร่มเงา มีมุมพักผ่อน มีสนามเด็กเล่น ป้ายคำขวัญ รวมไปถึงห้องเรียนที่สะอาด มีระเบียบ มีแสงสว่างเพียงพอ ไม่มีเสียงรบกวน อุปกรณ์เครื่องใช้ในห้องเรียนครูและเหมาะสมกับสภาพการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ปราศจากสิ่งที่เป็นมลพิษ อบายมุข และบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตร มีความเข้าใจเอื้ออาทร ครูให้ คำปรึกษามีความรักความเมตตาและความหวังคืออย่างจริงจังกับนักเรียน

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หมายถึง โรงเรียนจัดบริเวณต่าง ๆ ของโรงเรียนมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับร่มรื่นสวยงาม ห้องเรียน ห้องพยาบาล โรงอาหาร ห้องส้วม บริเวณที่ตื้นน้ำ ให้มีความสะอาดมีระเบียบอยู่เสมอ มีการดูแลบำรุงรักษาสภาพอาคารเป็นประจำ จัดทำรั้ว ทำทางระบายน้ำ มีที่กำจัดขยะเป็นสัดส่วน มีการตรวจสอบสภาพอุปกรณ์ของสนามเด็กเล่นอยู่เสมอ ไม่ให้เกิดอันตรายขึ้นแก่นักเรียน เพื่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตของนักเรียนให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีสุขภาพอนามัยที่ดี และจะเสริมสร้างนิสัยและพฤติกรรมของนักเรียนให้รักความเป็นระเบียบเรียบร้อย จะมีอิทธิพลต่อจิตใจเด็กที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541ข : 83 - 84) ได้กล่าวว่า บริเวณโรงเรียน ทั้งหมด คือ นอกห้องเรียนของเด็กนักเรียน แสดงให้เห็นว่าบริเวณโรงเรียนทั้งหมดจะต้องถูกจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมให้เอื้อต่อเด็กเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาการที่ดี แนวทางในดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนมี ดังนี้

การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อโรงเรียนเป็นสถานที่ที่น่าอยู่ ได้แก่ โรงเรียนมีการจัดสภาพแวดล้อมให้สวยงามสะอาด ร่มรื่น มีระเบียบด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น อุทยานทางการศึกษา จัดทำสวนหย่อม ปลูกต้นไม้ยืนต้น สร้างบ่อบัว จัดที่นั่งพักผ่อนและที่อ่านหนังสือ

การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดสถานที่เพื่อดำเนิน กิจกรรมการเรียนการสอน เช่น สนามกีฬา สนามฝึกฝนร่างกาย สนามเด็กเล่น ป้ายชื่อ ป้ายคำขวัญ สนามคณิตศาสตร์ สอนกิจกรรมทางวิทยาศาสตร์

กรมวิชาการ (2539 : 13 - 13) ได้กล่าวว่า อุทยานการศึกษา เป็นการจัด ประสพการณ์ต่าง ๆ และกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนให้มีบรรยากาศ สามารถล้อมเกล้าจิตใจ นักเรียน ครู ได้พบกับความสงบสุข ความร่มรื่น ความรู้และความ เข้าใจในสิ่งที่ควรจะได้รับจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ สถานที่ที่จะ จัดสร้างได้นั้นสามารถที่จะจัดได้ใน 2 ลักษณะ ดังนี้

1. จัดห้องเรียน ได้แก่ สวนหย่อม สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สวนเกษตร สวน ธรรมชาติหรือสวนจริยธรรม สวนป่าในโรงเรียน บ่อปลา สวนสัตว์หรือสวนนก สวนหนังสือ สวน คูหา สวนจรรยา สวนแมลง สวนวิทยาศาสตร์ ห้องสมุด

2. จัดในชุมชน ได้แก่ สวนป่า สวนสาธารณะ โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์หมู่บ้าน สถานที่ปฏิบัติธรรม ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน วัด สหกรณ์ต่าง ๆ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 : 1 - 14) ได้กล่าวไว้ว่า วิธีการที่ จัดภูมิทัศน์หรือการจัดสวนเป็นงานศิลปะอย่างหนึ่ง โดยการนำพันธุ์ไม้และวัสดุตกแต่ง สวนต่าง ๆ มาจัดให้เกิดความสวยงาม รูปแบบที่จัดจะมีความแตกต่างกัน ตามลักษณะของพื้นที่ สภาพแวดล้อมและจุดมุ่งหมายในการใช้ประโยชน์ โดยแบ่งชนิดของสวน ตามประโยชน์ในการ ใช้สอย สถานที่ จัดสวนแบ่งได้เป็น 13 ชนิด ตามลักษณะการจัดได้ ดังนี้

1. การจัดสวนหิน คือ การนำหินธรรมชาติมาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดสวน และใช้พันธุ์ไม้มาปลูกประกอบ ให้มีความสัมพันธ์และกลมกลืนกับหินที่จัดวาง แนวความคิดใน การจัดมักจะนำรูปแบบจากธรรมชาติ เช่น โขดหิน เนินเขา เกาะแก่ง ลำธารหรือน้ำตก

2. การจัดสวนกรวด คือ การนำกรวดขนาดต่าง ๆ มาโรยบนพื้นที่ที่เป็นที่ว่าง แทนการปลูกหญ้า หรือใช้กรวดโรยให้มีลักษณะคล้ายลำธารน้ำหรือสระน้ำ โดยมีหินและพันธุ์ ไม้ประดับอื่น ๆ เป็นองค์ประกอบที่มีความสวยงาม

3. สวนทะเลทราย คือ การจัดสวนส่วนใหญ่จะเหมาะกับการจัดด้วยพันธุ์ไม้ที่สามารถ ทนแล้งได้ เช่น พวกระเบียงเพชร และปาล์มบางชนิด เพื่อให้เกิดความกลมกลืนดูเป็นธรรมชาติ ในประเทศไทยการจัดสวนทะเลทรายควรคำนึงถึงปัญหาการชะล้างจากฝน

4. สวนน้ำ คือ การจัดสวนน้ำจะเน้นบริเวณน้ำให้เด่นมากกว่าส่วนประกอบอื่น ๆ ซึ่งอาจจะจัดในรูปแบบของลำธารน้ำ สระน้ำ บ่อน้ำพุ หรือน้ำตกและส่วนประกอบที่สำคัญ ที่สุดของสวนน้ำอีกอย่างหนึ่งก็คือก้อนหินขนาดต่าง ๆ นำมาจัดเรียงในลักษณะของธรรมชาติ สำหรับพันธุ์ไม้ที่ใช้ ได้แก่ พันธุ์ไม้ริมน้ำ เช่น ต้นกก บัว เตย

5. สวนลอย คือ การจัดตกแต่งพันธุ์ไม้ประดับบนอาคาร สิ่งก่อสร้างที่อยู่เหนือ ดินปกติ ได้แก่ การจัดสวนลอยแบบแขวน การจัดสวนลอยติดตั้งบริเวณขอบหน้าต่าง สวน

ลอบที่ติดตั้งบริเวณกันสาด สวนอาคารฟ้าหรือสวนระเบียง จะจัดบริเวณอาคารฟ้าหรือระเบียงให้มีบางส่วนหรือทั้งหมดคล้ายกับสวนที่อยู่บนพื้นดิน

6. สวนกระถาง คือ การจัดสวนกระถางที่มีก้นนิยมนัดกันมากตามถนนหนทางทั่วไปไปสามารถใช้ในโอกาสที่มีงานพิธีงานเลี้ยง งานเทศกาลและการจัดแสดงต่าง ๆ สามารถจัดตกแต่งได้อย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ เมื่อหมดภาระใช้สอยก็สามารถโยกย้ายกลับคืนได้ง่ายด้วย เช่น โกสน สนฉัตร

7. สวนหย่อม คือ การจัดสวนไม้ประดับที่ใช้เนื้อที่ในการจัดน้อย เป็นสวนที่มีขนาดเล็กหรือจัดเน้นเป็นจุด ๆ ในพื้นที่ขนาดใหญ่ เช่น บริเวณป้ายโรงเรียน หน้าโรงเรียนหรือที่บริเวณโรงอาหารเพื่อให้เกิดมุมมองที่น่าสนใจที่เน้นความสวยงามเป็นหลัก

8. สวนสาธารณะ คือ การจัดสวนขนาดใหญ่ มีรูปแบบแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่ ประกอบด้วยลานจอดรถ พื้นที่สำหรับพักผ่อนออกกำลังกาย มีถนนสำหรับจอดรถยนต์ รถจักรยาน และมีทางเดินเชื่อมระหว่างจุดต่าง ๆ มีสาธารณูปโภคสำหรับอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำสาธารณะ โทรศัพท์ เป็นต้น

9. สวนสุขภาพ คือ การจัดสวนที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อให้เป็นที่ออกกำลังกายซึ่งประกอบด้วยลานบริหารร่างกาย ทางวิ่ง ซึ่งจะบรรจบกันเป็นวงกลม มีเครื่องออกกำลังกาย มีแผ่นป้ายแสดงวิธีการฝึก วางเรียงตามลำดับ เว้นระยะให้เหมาะสมกับพื้นที่

10. สวนรวบรวมพันธุ์ไม้ คือ การจัดสวนพฤกษศาสตร์ อาจจะจัดรวบรวมพันธุ์ไม้ในเฉพาะเรื่องใด เรื่องหนึ่ง เช่น สวนพันธุ์ไม้วรรณคดี สวนไม้หอม สวนสมุนไพร

11. สวนสำหรับเด็กหรือสนามเด็กเล่น คือ การจัดสนามสำหรับเด็ก ๆ แสดงออก มีกิจกรรมต่าง ๆ ให้ความสนุกสนานประกอบด้วยสนามสำหรับวิ่งเล่น บ่อทราย ที่นั่งพัก และเครื่องเล่นต่าง ๆ เช่น ชิงช้า กระดานลื่น กระดานหก ม้าหมุน เป็นต้น ต้นไม้ส่วนใหญ่จะเป็นต้นไม้ให้ร่มเงา

12. สวนครัว คือ การจัดสวนครัวส่วนใหญ่จะปลูกเป็นแปลงยาวขนาดกันธรรมดา ซึ่งอาจตัดแปลงรูปแบบเป็นสวนแบบประดิษฐ์ได้ โดยจัดแปลงปลูกเป็นลวดลายเรขาคณิต และจัดให้มีจุดศูนย์กลางเป็นอ่างน้ำขนาดใหญ่สำหรับใช้ตัดรดผัก

13. สวนสมุนไพร มีรูปแบบไม่แตกต่างจากการจัดสวนทั่วไป เพียงแต่ว่าต้นไม้ที่ปลูกตกแต่งในสวนจะเป็นพืชสมุนไพรชนิดต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่าการจัดสภาพแวดล้อมนอกห้องเรียน ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หมายถึง โรงเรียนพัฒนาส่งเสริมให้สถานที่ และบริเวณโรงเรียนให้เหมาะสมสวยงาม สะอาด ร่มรื่น ควรจัดให้มีแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน เช่น อุทยานการศึกษา สวนหย่อม

น้ำพุ ที่นั่งของนักเรียนอย่างเพียงพอ สนามกีฬา ห้องสมุด มุมพักผ่อน น้ำดื่มที่สะอาด ป้าย คำขวัญ ของโรงเรียน มีห้องพักรู้ ห้องน้ำ ห้องส้วมอย่างเพียงพอ ถึงขยะเพียงพอกับจำนวนขยะในแต่ละวัน เพื่อให้ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งมีผลต่อพัฒนาการทุกด้าน ทั้งพัฒนาการด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา

1.4 องค์ประกอบของการเรียนรู้

ลินกริน (Lindgren. 1969 : 6-7) กล่าวว่า ในการจัดการเรียนรู้หรือการจัดการศึกษาใด ๆ ก็ตามการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. ตัวผู้เรียน ผู้เรียนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการเรียนรู้ แม้จะจัดการเรียนรู้ให้ดีสักเพียงใดก็ตาม ถ้าไม่มีผู้เรียนก็จะไม่มีการเรียนรู้เกิดขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า “ถ้าไม่มีผู้ซื้อก็จะไม่มีการขาย และถ้าไม่มีผู้เรียนก็จะไม่มีการเรียนรู้เกิดขึ้น” การที่ผู้เรียนแต่ละคนสามารถเรียนรู้มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน เช่น ความแตกต่างระหว่างวัย ความแตกต่างระหว่างเพศ ความแตกต่างทางด้านสติปัญญาและความสามารถ ตลอดจนความแตกต่างของความสนใจ เป็นต้น

2. กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้เรียนในขณะที่กำลังเรียนเพื่อให้มีการเรียนรู้เกิดขึ้น โดยการรับสัมผัส การรับรู้ การซักถาม การคิดหาเหตุผล หรือการทดลองก็ได้ การกระทำหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ดังกล่าว จะเห็นพฤติกรรมภายในหรือพฤติกรรมภายนอกก็ได้

3. สถานการณ์ในการเรียนรู้ หมายถึง สภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนในขณะที่กำลังเรียน เช่น ความเหนื่อยอ่อน ความหิว ความกลัว ความร้อนหนาวของอากาศ ความมืด แสงสว่าง ความเงียบหรือเสียงดัง เป็นต้น สภาพการณ์เหล่านี้ไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนรู้ แต่มีผลกระทบต่อผู้เรียนและกระบวนการเรียน เพราะทำให้สมาธิ ความพร้อม และความตั้งใจในการเรียนของผู้เรียนเปลี่ยนแปลงไปได้

1.5 ชนิดของการเรียนรู้

ในชีวิตของเรามีเรื่องที่จะต้องเรียนรู้มากมาย และต้องเรียนรู้โดยไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งนี้เพราะทั้งตัวเราและสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และมีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นอยู่เสมอ การเรียนรู้จึงมีอยู่มากมายหลายชนิด ในที่นี้จะขอกล่าวถึงชนิดของการเรียนรู้ที่ได้มีการจำแนกไว้ ดังนี้

อรนุช หลิมประเสริฐ (2525 : 14) จำแนกการเรียนรู้ของคนเราออกเป็น 4 ชนิด ดังนี้

1. การเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของการรู้การเกิด ได้แก่ การเรียนรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ขึ้นมา เช่น การเรียนวิชาภาษาอังกฤษ การเรียนวิชาคอมพิวเตอร์ และการเรียนวิชาการโรงแรม เป็นต้น

2. การเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านการจูงใจ อันเป็นการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการชอบหรือไม่ชอบสิ่งต่าง ๆ เช่น ชอบคุณภาพยนตร์สารคดีที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ไม่ชอบการเดินทางด้วยเครื่องบิน หรือไม่ชอบพฤติกรรมของนักการเมืองบางคน เป็นต้น

3. การเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงความเชื่อที่เป็นพื้นฐาน ได้แก่ ความเชื่อที่ได้รับการสั่งสอนมาจากครอบครัว สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม เช่น อคติเรื่องผิว การเมือง การปกครอง เชื้อชาติ หรืออาหารการกิน เป็นต้น

4. การเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการควบคุมกล้ามเนื้อในร่างกาย ได้แก่ การเรียนวิชาทักษะที่อาศัยการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อในร่างกาย เช่น การเล่นกีฬา เต้นรำ และการเล่นดนตรี เป็นต้น

ฟอสเตอร์ (Foster. 1951 : 69 – 70) จำแนกการเรียนรู้ออกเป็น 3 ชนิด คือ

1. การเรียนรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือคำชี้แจงต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้เพื่อการเข้าใจข้อเท็จจริง หรือคำอธิบายที่มีอยู่ในสถานการณ์ต่าง ๆ ของสังคม เพื่อบุคคลจะได้มีการที่ปฏิบัติถูกต้อง เช่น การเรียนรู้เพื่อการปฏิบัติตามเครื่องหมายจราจร เรียนรู้คำอธิบายวิธีการใช้ยาตามคำสั่งของแพทย์ เรียนรู้ถึงอันตรายของโรคเอดส์ ตลอดจนวิธีปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง เพื่อให้ไม่ให้เกิดเชื้อเอดส์ หรือเรียนรู้ขั้นตอน การเตรียมดินสำหรับปลูกพืช เป็นต้น

2. การเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะได้แก่การเรียนรู้ภาษา ตัวเลข หรือเรียนรู้การใช้กล้ามเนื้อในการเคลื่อนไหวอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ในระยะเริ่มต้นของการเรียนรู้ ควรจะมีผู้รู้หรือ ผู้เชี่ยวชาญคอยควบคุมอย่างใกล้ชิดเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่ถูกต้องเกิดขึ้น หลังจากนั้นก็เป็นหน้าที่ของผู้เรียนโดยตรงในการแสวงหาความชำนาญ ด้วยการฝึกฝนตนเองอย่างสม่ำเสมอ

3. การเรียนรู้เกี่ยวกับเจตคติ ได้แก่ การเรียนรู้เพื่อให้เกิดความชื่นชม ชอบพอ รังเกียจสิ่งใด สิ่งหนึ่งทั้งที่เป็นมนุษย์ สัตว์ สิ่งของ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ก็ได้ เจตคติอาจเกิดขึ้นได้จากประสบการณ์ตรงของตนเองหรือได้รับการถ่ายทอดเจตคติจากบุคคลใกล้ชิด เช่น บิดา มารดา เพื่อน ผู้ที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน หรือจากสื่อมวลชนก็ได้ เจตคติที่เกิดขึ้นแล้วก็ยัง

สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่ต้องใช้เวลาค่อนข้างมาก ทั้งนี้เพราะคนส่วนใหญ่มักยืนยันที่จะรักษาเจตคติเดิมของตนเองเอาไว้ มากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงเจตคติไปจากเดิม

แม้จะมีการจำแนกการเรียนรู้ออกเป็นชนิดต่าง ๆ แล้วก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่า การเรียนรู้แต่ละชนิดจะแยกจากกันโดยเด็ดขาด ดังเช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะ หรือการเรียนรู้เกี่ยวกับเจตคติ ยังต้องอาศัยการเรียนรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือคำชี้แจงต่าง ๆ มาเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการเรียนรู้ เป็นต้น

นักจิตวิทยาได้พยายามศึกษาการเรียนรู้ในหลายวิธี หลายแง่หลายมุม รวมทั้งวิธีการทดลองเพื่อจะได้ตอบคำถามต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญของการเรียนรู้ เช่น มนุษย์เรียนรู้ได้อย่างไร การจูงใจมีความสำคัญและมีความจำเป็นสำหรับการเรียนรู้หรือไม่ การให้รางวัลกับการลงโทษทำให้เกิดการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างไรบ้าง เป็นต้น นักจิตวิทยาส่วนใหญ่ศึกษาการเรียนรู้ โดยทำการทดลองกับสัตว์ เช่น แมว ไก่ หนู ลิง หรือนกพิราบ ทั้งนี้เพราะสามารถควบคุมตัวแปรต่าง ๆ ได้ง่ายกว่าการศึกษากับมนุษย์ ในการศึกษาการรู้นั้น นักจิตวิทยาได้ศึกษาในแง่ต่าง ๆ ดังนี้

1. ศึกษาการเรียนรู้ในแง่กระบวนการทำงานของระบบประสาท ศึกษาว่ามีระบบประสาทส่วนใดบ้างที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ระบบประสาทส่วนใดผิดปกติหรือบกพร่องไป จะส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้อย่างไร

2. ศึกษาการเรียนรู้ในแง่ของกระบวนการรับรู้ เป็นการศึกษาการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับลำดับขั้นของการเรียนรู้ เพื่อไปสู่จุดหมายปลายทางของการเรียนรู้ที่ได้กำหนดไว้

3. ศึกษาการเรียนรู้ในแง่กระบวนการจัดหมวดหมู่ความเข้าใจ การศึกษาการเรียนรู้ในแง่ที่มีความคล้ายคลึงกันกับการศึกษาการเรียนรู้ในแง่ของกระบวนการรับรู้ แต่ได้เพิ่มความรู้ความเข้าใจในการนำความรู้ไปใช้สำหรับการเรียนรู้ และการแก้ปัญหาในอนาคตได้ด้วย

4. ศึกษาการเรียนรู้ในแง่ของกระบวนการเลียนแบบ การศึกษาการเรียนรู้ในแง่นี้ เน้นขั้นตอนของการเรียนรู้โดยการเลียนแบบเป็นสำคัญ ทั้งยังศึกษาอิทธิพลของตัวแบบที่มีต่อการเรียนรู้ด้วย

5. ศึกษาการเรียนรู้ในแง่ของกระบวนการสร้างความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ซึ่งเป็นการศึกษาถึงลักษณะการเรียนรู้ หรือจดจำสิ่งต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกัน หรือเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของหลายสิ่งหลายอย่างเข้าด้วยกัน

จากการศึกษาการเรียนรู้ในแง่ต่าง ๆ ที่กล่าวมาพบว่า การเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นในลักษณะใดลักษณะหนึ่งอย่างอิสระ แต่จะมีการผสมผสานพร้อม ๆ กันไปในหลายลักษณะก็ได้

1.6 ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้

ตัวแปรที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ทำให้แต่ละบุคคลเรียนรู้ได้มากน้อยไม่เท่ากันมีอยู่ 2 ประการ ดังนี้

1. ตัวแปรที่เกี่ยวกับผู้เรียน สิ่งที่สำคัญในตัวผู้เรียนที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ได้แก่

1.1 เพศ โดยธรรมชาติทั่ว ๆ ไปแล้วเพศหญิงกับเพศชายมีความสามารถในการเรียนรู้ ใกล้เคียงกัน แต่เนื่องจากทั้งสองเพศมีความสนใจและความตั้งใจในการเรียนรู้ ตลอดจนความคาดหวังของสังคมแตกต่างกัน ทำให้ทั้งสองเพศประสบความสำเร็จในการเรียนรู้แขนงวิชาต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน

1.2 อายุ เมื่อมีการเจริญเติบโตจากวัยทารกไปสู่วัยเด็ก วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ บุคคลจะมีความพร้อมในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นไปตามวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงอายุ 20 - 25 ปี จะเป็นระยะที่บุคคลมีความพร้อมในการเรียนรู้มากที่สุด ทั้งความพร้อมทางด้านสมอง ความสนใจ และการมองเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ แต่เมื่อผู้เรียนมีอายุเลย 35 ปีไปแล้ว ความพร้อมในการเรียนรู้ในด้านความจำจะลดลง สังเกตเห็นได้ชัดเจนจากการที่ผู้เรียนต้องใช้เวลาในการเรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเพิ่มขึ้นกว่าเดิมมาก

1.3 ความสนใจและความตั้งใจในการเรียน ผู้เรียนที่มีความสนใจในการเรียน จะ เป็นความสนใจเพราะมีความต้องการความสนใจเพราะมีความสามารถ หรือความสนใจอันเนื่องมาจากความสำเร็จ ย่อมทำให้ผู้เรียนมีสมาธิ มีความจดจ่อ ทุ่มเทให้กับการเรียนอย่างเต็มที่ และจะมีโอกาสประสบความสำเร็จในการเรียนสูงกว่าผู้เรียนที่มีระดับสติปัญญาและความสามารถเท่าเทียมกัน แต่มีความสนใจและความตั้งใจในการเรียนต่ำกว่า

1.4 ระดับความสามารถทางสติปัญญาและความถนัด ผู้เรียนที่มีสติปัญญา ระดับสูงย่อมสามารถเรียนรู้สิ่งที่ยาก มีลักษณะเป็นนามธรรม และมีความสลับซับซ้อนได้ดีและเร็วกว่าผู้เรียนที่มีสติปัญญาระดับปานกลางหรือระดับต่ำ ส่วนเรื่องความถนัดนั้น ผู้เรียนที่มีความถนัดในด้านใดก็ย่อมเรียนรู้ในด้านนั้นได้ดีกว่าบุคคลอื่นด้วย

1.5 ความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิม ในการเรียนรู้เรื่องใด ๆ ก็ตาม ถ้าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานในเรื่องนั้นมาก่อน ย่อมทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ง่ายกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐาน หรือไม่มีประสบการณ์เดิมมาก่อน

1.6 เจตคติ ไม่ว่าจะเจตคติต่อสถาบันการศึกษา เจตคติต่อวิชาที่เรียน และเจตคติต่อครูผู้สอนล้วนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะเจตคติที่ดีจะทำให้ผู้เรียนมีความตั้งใจ มีความสนใจ และทุ่มเทให้กับการเรียนมากขึ้น

ความสมบูรณ์ของอวัยวะรับสัมผัส โดยเฉพาะตากับหูซึ่งมีความจำเป็นสำหรับการเรียนรู้มาก ผู้เรียนที่มองเห็นไม่ชัดเจนเพราะสายตาสั้น สายตาเอียง สายตาวาย หรือตาบอด ตลอดจนการได้ยินที่ไม่ชัดเจนจากการหูตึงหรือหูหนวก ก็จะไม่สามารถรับสัมผัสและรับรู้ข้อมูลที่จะต้องเรียนรู้ได้หมดจะทำให้เกิดความล้มเหลวหรือมีการเรียนรู้ผิดพลาดได้

2. ตัวแปรที่เป็นบทเรียนและวิธีเรียน อันได้แก่

2.1 ความยากง่ายของบทเรียน บทเรียนที่ยากหรือง่ายจนเกินไปจะทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนต่ำกว่าบทเรียนที่มีความยากง่ายในระดับปานกลาง

2.2 ความสั้นยาวของบทเรียน บทเรียนที่ยาวจนเกินไปจะทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่ายหรือเมื่อขี้ล่ากับการเรียนได้เร็วกว่าบทเรียนสั้น ๆ

2.3 บทเรียนที่เรียนโดยปฏิบัติหรือทดลอง การเรียนจากการปฏิบัติหรือการทดลองจะทำให้ ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้ และสามารถจดจำเนื้อหาได้ดีกว่าบทเรียนที่เรียนจากคำบอกเล่า หรือคำอธิบายของครูผู้สอนเพียงอย่างเดียว

2.4 การฝึกฝนหรือการทำซ้ำ บทเรียนของวิชาประเภททักษะ ไม่ว่าจะทักษะทางภาษา ตัวเลข หรือทักษะทางการเคลื่อนไหว การเรียนด้วยการฝึกฝนเป็นประจำย่อมทำให้เรียนรู้ได้ดีกว่า ผู้เรียนที่ไม่ได้ฝึกฝน

2.5 ตัวแปรที่เกี่ยวกับตัวครูผู้สอน ถ้าจำเป็นจะต้องเรียนรู้โดยมีครูสอน สิ่งที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ได้แก่

2.6 บุคลิกภาพของครูผู้สอน ในที่นี้หมายถึงรูปร่างหน้าตา การแต่งกาย หรือความเชื่อมั่นในตนเองของครูผู้สอน สิ่งเหล่านี้จะสามารถจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียนได้

2.7 ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ของครูผู้สอน ดังคำกล่าวที่ว่า “ครูผู้สอนคือผู้ที่ทำให้เรื่องยากกลายเป็นเรื่องง่าย” เมื่อผู้เรียนเข้าใจในบทเรียนที่ได้เรียนมา ก็จะจูงใจให้เกิดความต้องการเรียนในบทเรียนต่อไป

2.8 ความรู้ในเนื้อหาที่สอน ครูผู้สอนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่สอน ทำให้สอนได้อย่างมั่นใจ และผู้เรียนก็จะได้รับความรู้ที่ถูกต้องด้วย

1.7 อุปสรรคที่ขัดขวางการเรียนรู้

ในการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น แต่ละบุคคลไม่อาจบรรลุความสำเร็จในระดับเดียวกัน ทั้งหมด ทั้งนี้เพราะมีอุปสรรคมาขัดขวางมากมาย บางอุปสรรคทั้งตัวผู้เรียนและครูผู้สอนสามารถแก้ไขหรือช่วยเหลือขจัดได้บ้าง แต่บางอุปสรรคก็ยากเกินความสามารถที่จะขจัดได้อุปสรรคดังกล่าวได้แก่

1. สภาพร่างกายที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ ความบกพร่องของอวัยวะรับสัมผัสต่าง ๆ เช่น หูตึง หูหนวก สายตาสั้น สายตายาว หรือตาบอด นอกจากนั้นอาจเป็นความพิการของแขน ขา หรือสุขภาพไม่ดีมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นเป็นประจำ ทำให้ต้องขาดเรียนบ่อย ๆ
2. สภาพอารมณ์ที่ไม่เหมาะสม เช่น ความกลัวและความวิตกกังวล หรือความตื่นเต้นที่มากจนเกินไป ทำให้ผู้เรียนไม่มีสมาธิในการเรียนได้
3. ความบกพร่องทางสมองและสติปัญญา หรือมีเชาวน์ปัญญาต่ำ
4. สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ เช่น คบเพื่อนไม่ดี ยากจน ต้องช่วยเหลือบิดามารดาทำงาน บ้านเรือนตั้งอยู่ในย่านสลัม หรือมีวุ่นวายกับอบายมุข เป็นต้น

1.8 การจัดการกระบวนการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีแนวคิดที่ว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ แต่เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีธรรมชาติที่แตกต่างกันทั้งในด้าน วิทยุติ วุฒิภาวะ ความต้องการ ความถนัด ความสนใจ และวิธีการเรียนรู้ รวมทั้งมีการดำเนินชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วล้วนมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งสิ้น ดังนั้น การจัดการกระบวนการเรียนรู้จึงต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นแนวทางที่ให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้โดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม มีความสุขในการเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย และนำไปสู่การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง แต่ทั้งนี้ ครู หรือผู้สอนมิได้มีความสำคัญน้อยลง แต่ยังมีมีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญหรือประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนพึงได้รับตามสิทธิ พื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง พ่อแม่ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำเป็นต้องช่วยกันคิดสร้างสรรค์ จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งมีผู้ให้หลักของการจัดการกระบวนการเรียนรู้ไว้ดังนี้

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2542 : 16 – 17) ได้กล่าวว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่จะให้เกิดความสุขในการเรียนรู้นั้น ผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เกี่ยวข้องควรจัดดังนี้

1. สารการเรียนรู้ที่จะนำมาจัดการเรียนรู้ต้องเริ่มจากง่ายไปหายาก เริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปหาสิ่งที่อยู่ไกลตัว สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
2. บรรยากาศในการเรียนรู้ ควรเป็นบรรยากาศที่มีความเป็นธรรมชาติแห่งการเรียนรู้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมสร้างและเลือก เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ อยากรู้ อยากเห็น ไม่มีข้อบังคับ กดดันผู้เรียน

3. ครุมีความพร้อมที่จะจัดการเรียนรู้ เริ่มตั้งแต่ครูต้องรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลทั้งด้านจิตใจ อารมณ์ สติปัญญา สังคม รวมทั้งปัญหาในการเรียนรู้หรือความต้องการเป็นพิเศษ เพื่อครูจะได้เตรียมสาระการเรียนรู้ วิธีการที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

4. กิจกรรมการเรียนรู้ต้องหลากหลาย สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ ได้รับความสนใจของผู้เรียนทำให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่

5. กระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอนมีลักษณะส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ศักยภาพในการค้นหาความรู้อย่างเต็มที่ ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจรณ์ การแก้ปัญหา เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้

6. การเรียนรู้ต้องหลากหลาย ได้รับความสนใจ

7. การวัดผลประเมินผล มุ่งนำผลมาปรับปรุงให้ผู้เรียนเกิดพัฒนา โดยเน้นการวัดและการประเมินตามสภาพจริง ใช้วิธีการที่หลากหลายทั้งเครื่องมือและผู้ประเมิน

สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 6 (2538 : 20 – 21) กล่าวถึง การส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติไว้ ดังนี้

รัฐต้องส่งเสริมดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้ อื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

1. ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

2. ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวชุมชนสังคม และประเทศชาติ

3. หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ต้องมีลักษณะหลากหลายและมีความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมกับวัยและศักยภาพสาระของหลักสูตรทั้งที่เป็นวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

4. ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และ

สถาบันสังคมอันส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุน ให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

กรมวิชาการ (2545 : 68) ได้กล่าวไว้ว่ากระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสร้างความรู้โดยผู้เรียนจะทำการสร้างสิ่งใหม่ ๆ ที่ทำให้ข้อมูลมีความหมายโดยการสร้างความรู้เชิงความคิด และความรู้ เชิงสังคมวัฒนธรรม โดยการจัดสภาพการณ์ หรือเงื่อนไขสำหรับการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ให้มีความสลับซับซ้อน ด้วยการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกได้
2. จัดหาสภาพการณ์ทางสังคม ในลักษณะที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้
3. การเชื่อมกันของสาระการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีการนำเสนอที่หลากหลายและท้าทาย ผู้เรียนกระบวนการเรียนรู้สะท้อนตามสภาพจริงจุดเน้นของกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้สอนมีบทบาทกระตุ้นและจัดการในการเรียนรู้

เริงชัย จงพิพัฒนสุข (2543 : 53) ได้กล่าวถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยให้สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินงานโดย

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์มาใช้ ในการแก้ปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. การจัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ทุกวิชา
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ
6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 21) ได้กล่าวถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด เน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งสิ่งต่อไปนี้

1. มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน
2. ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ
3. ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
4. ผู้เรียนสามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้
5. ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

สรุปได้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข มีความคิดที่ดี มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ จำแนก และเชื่อมโยงการนำสถานการณ์ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา มีนิสัยรักการอ่าน การใฝ่รู้ เพื่อให้ตนเองพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น

การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์ทุกคน ถ้าจะถามว่ามนุษย์เกิดการเรียนรู้ได้เมื่อใด ก็คงจะตอบได้ว่า ตั้งแต่เกิดไปจนตาย ในวัยทารกเรียนรู้ที่จะกินนม กินน้ำ พอโตหน่อยก็จะเรียนรู้ที่จะพูด เดิน เมื่อถึงวัยเข้าเรียน ก็เรียนรู้ที่จะคิดที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น เมื่อเรียนจบก็เรียนรู้อะไรต่าง ๆ การทำงานการดำรงชีวิต การเรียนรู้เกิดได้ในทุกที่ จากบ้านมีพ่อแม่ ญาติพี่น้องเป็นครู จากโรงเรียนมีครูเป็นผู้ให้ความรู้ เมื่ออยู่ในสังคมสิ่งแวดล้อมและคนในสังคมก็เป็นครู การเรียนรู้จึงเกิดได้ทุกหนทุกแห่งและไม่มีที่สิ้นสุด

จึงพอกกล่าวได้ว่าการเรียนรู้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อันเป็นผลมาจากการได้รับประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมของสังคม หรือการฝึกอบรม ทั้งจากทางตรงและทางอ้อม เมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์แล้วประสบการณ์ที่ได้รับทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแสดงว่าเกิดการเรียนรู้ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านการกระทำ การรับรู้ แรงจูงใจ ฯลฯ เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลาย ๆ อย่างในเวลาเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการเรียนรู้นั้นมีทั้งดีและไม่ดีทั้งสองอย่างถือว่าการเรียนรู้ทั้งสิ้น ลักษณะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น ๆ มักเป็นพฤติกรรมที่ถาวรหรือค่อนข้างถาวร

ดังนั้น การเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นที่สุดของมนุษย์ เพราะในชีวิตมนุษย์ต้องเรียนรู้ตลอดเวลา การเรียนรู้สามารถเกิดได้ทั้งในสถานศึกษา นอกสถานศึกษา และจากการดำรงชีวิตในสังคม มนุษย์ทุกคนเกิดมา จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นเรื่องการเรียนรู้ ทั้งทางดีและไม่ดี และสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตให้ได้อย่างดีที่สุด

2. แนวทางการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของหน่วยงานและนักวิชาการ

ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 4 – 17) ได้กำหนดแนวทาง การสร้างบรรยากาศในห้องเรียนดังนี้

1. การจัดห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอน มีแนวทางดังนี้

1.1 จัดแสงสว่างให้เพียงพอ

1.2 จัดห้องเรียนให้สะอาดและมีระเบียบ

1.3 ห้องเรียนปราศจากเสียงรบกวนจากภายนอกพอสมควร

1.4 มีการจัดอุปกรณ์การสอนให้พอเหมาะ

1.5 โต๊ะครูควรวางไว้ในตำแหน่งที่มองเห็นนักเรียนได้ทั่วถึง และเหมาะสมกับ

รูปแบบการจัดที่นั่งของนักเรียน และไม่เกะกะ

1.6 โต๊ะเรียนและเก้าอี้ ควรเป็นโต๊ะเดี่ยวไม่หนักจนเกินไป ขนาดพอเหมาะ เพราะจะสะดวกต่อการเคลื่อนย้าย การจัดควรเปลี่ยนไปเป็นรูปแบบต่าง ๆ ตามกิจกรรมการเรียนการสอน และที่สำคัญต้องเหมาะกับวัยของนักเรียน

1.7 กระดาน ชอล์ก ควรมีความกว้างยาวพอสมควร สีที่ทาควรใช้สีเขียว

1.8 ตู้หรือชั้นสำหรับวางของ ควรวางไว้รอบ ๆ ชั้นเรียน เพื่อเก็บเครื่องมือที่จำเป็น เช่น อุปกรณ์การสอน หนังสือต่าง ๆ สมุดแบบฝึกหัด อุปกรณ์ทำความสะอาดห้องเรียน หรือเครื่องใช้ของนักเรียนได้แก่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน แก้วน้ำ และอื่น ๆ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ควรเก็บเป็นหมวดหมู่และวางให้เรียบร้อย สวยงาม เป็นการฝึกนิสัยให้นักเรียนมีระเบียบวินัย

1.9 ป้ายนิเทศ มักติดไว้ที่ฝาผนังห้องเรียนด้านหลังหรือสองข้างกระดาน มีไว้เพื่อติดข่าวสารและผลงานของนักเรียน การจัดป้ายนิเทศครูควรร่วมมือกันจัดโดยให้สอดคล้องกับบทเรียนและเหตุการณ์ปัจจุบัน เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันเด็ก วันเข้าพรรษา เป็นต้น ควรมีการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมทันต่อเหตุการณ์

1.10 บัตรคำ แผนภูมิ และแผนผัง หลังจากใช้ในการเรียนการสอนแล้ว ควรนำมาติดไว้ในห้องเรียนประมาณ 2 สัปดาห์

1.11 ภาพ ที่นำมาติดในห้องเรียน ควรเป็นภาพถ่าย ภาพพิมพ์ และภาพถ่ายที่เกี่ยวข้องกับความรู้ในวิชาต่าง ๆ ภาพต้องมีขนาดใหญ่พอควร ชัดเจน มีสีสวยงาม เพื่อดึงดูดความสนใจ และที่สำคัญภาพเหล่านี้ควรเปลี่ยนไปตามเนื้อหาของบทเรียนแต่ละบท คำนึงถึงการจัดให้ได้สัดส่วนพอดี สวยงามน่ามอง

1.12 การจัดให้มีการแสดงผลงาน ครูควรนำผลงานดีเด่นของนักเรียนมาแสดง เพราะจะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในความสำเร็จ และมีกำลังใจในการเรียน และการผลิตผลงานของตนเองต่อไป นักเรียนคนอื่น ๆ จะเกิดความคิดที่จะผลิตผลงานของตนเองบ้าง

1.13 การจัดให้มีมุมส่งเสริมความรู้ กลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ครูควรจัดมุมส่งเสริมความรู้ กลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ตามความจำเป็น และความเหมาะสม เช่น มุมภาษาไทย

มุมหนังสือ เป็นต้น ซึ่งการจัดมุมประสบการณ์ต่าง ๆ หากเป็นไปได้ ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดเพราะจะทำให้นักเรียนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและจะช่วยกันใช้และรักษาอย่างทะนุถนอม การสร้างบรรยากาศที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจและมีแรงจูงใจในการเรียน มีแนวทาง ดังนี้

1. สร้างความเป็นกันเอง ครูควรสร้างความเป็นกันเองให้มากที่สุดระหว่างครูกับนักเรียน และนักเรียนกับนักเรียน เช่น การจัดที่นั่งเป็นกลุ่ม และมีชื่อกลุ่มพร้อมชื่อหัวหน้าและสมาชิก และอาจเขียนแผนที่นั่งของนักเรียนไว้ที่โต๊ะด้วย เป็นต้น

2. ครูยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงอารมณ์ดี

3. ใช้คำพูดที่แสดงความเมตตา ไม่ใช่วาจาเยาะเย้ย ถากถางนักเรียน หรือใช้อำนาจข่มขู่ให้นักเรียนกลัว ครูควรสนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในบทเรียน ให้คำ “ชม” มากกว่า “ติ” หากมีนักเรียนที่มีความประพฤติก่อกวนการสอนในห้องเรียน ควรบอกให้หยุด และให้รู้ว่านักเรียนแสดงพฤติกรรมอะไรไม่เหมาะสมอย่างไร

4. ให้ความรักและความอบอุ่น นักเรียนทุกคนควรจะมีความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ เป็นที่รักและยอมรับของครูและเพื่อน ๆ ดังนั้น ครูควรเป็นผู้เริ่มที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยพยายามรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อที่จะได้มีการสร้างปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน เช่น ใช้เทคนิคกลุ่มสัมพันธ์ เป็นต้น

5. ให้ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ เช่น เด็กตัวโตบางคนชอบแสดงอำนาจข่มขู่เด็กที่มีร่างกายเล็ก และไม่แข็งแรง หรือไม่สมประกอบ ครูต้องเอาใจใส่และสอนให้อยู่ด้วยกันอย่างราบรื่น ไม่ข่มเหงซึ่งกันและกัน ครูควรสงสารเห็นอกเห็นใจนักเรียนที่เรียนอ่อน โดยสนับสนุนให้นักเรียนที่เรียนอ่อนมีความพยายาม โดยตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ที่เหมาะสม ทำทายความต้องการและความสามารถของนักเรียน เมื่อทำสำเร็จ ควรให้คำชมเชย

6. ให้ความยุติธรรม ครูต้องไม่แสดงความรักที่เหลื่อมล้ำ เช่น

6.1 ยอมรับนักเรียนที่เรียนเก่ง

6.2 ปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนด้วยใจเป็นกลางไม่มีอคติ

6.3 ควบคุมอารมณ์ให้ดี พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

7. ให้ความไว้วางใจและยกย่อง เช่น เมื่อมอบหมายงานหรือไปงานแล้วให้นักเรียนทำ กิจกรรมตามที่กำหนด ครูคอยเป็นที่ปรึกษาอยู่ห่าง ๆ จะทำให้นักเรียนมีอิสระในการทำงาน เข้าใจตนเอง รับผิดชอบตนเอง และเรียนรู้ด้วยตนเอง

8. มีความไวในการรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ ของนักเรียน เช่น ในขณะที่ครูกำลังสอน เมื่อสังเกตเห็นว่านักเรียนไม่สนใจ ครูก็อาจเปลี่ยนกิจกรรม หรือเปลี่ยนเทคนิคในการสอนเพื่อให้ทุกคนหันมาสนใจในบทเรียนตามเดิม

9. มีการยอมรับนับถือ การที่ครูเห็นคุณค่าในตัวนักเรียน ยอมรับว่านักเรียนเป็นบุคคลสำคัญ มีคุณค่าและสามารถเรียนได้อย่างจริงจัง จะมีผลต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียน ครูควรมีโอกาสแสดงความรู้สึก โดยใช้วิธีสอนต่าง ๆ เช่น บทบาทสมมุติ การใช้ละครชีวิตจริง หรือการสร้างสถานการณ์จำลอง

10. ให้นักเรียนทุกคนมีบทบาทในการสร้างความดี เช่น

10.1 นักเรียนที่เก่งวิชาคณิตศาสตร์อาจช่วยติวให้นักเรียนที่เรียนอ่อน

10.2 นักเรียนที่เก่งพลศึกษา ให้มีโอกาช่วยผู้ที่ไม่เก่ง หรืออ่อนแอ เป็นต้น

11. ไม่แสดงพฤติกรรมที่ซ้ำ ๆ ครูต้องพยายามเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนไม่ให้กระทำซ้ำ ๆ กันเป็นประจำ เพราะจะทำให้นักเรียนท้อได้ว่าครูจะเริ่มต้นทำอะไร และทำอย่างไรก่อให้เกิดบรรยากาศที่น่าเบื่อหน่าย นักเรียนไม่สนใจและไม่กระตือรือร้นในการเรียน

12. ให้แรงเสริมหรือรางวัล ครูควรมีการให้กำลังใจแก่นักเรียนที่มีจุดเด่นด้านต่าง ๆ อย่างทั่วถึงตามความเหมาะสม เช่น ชมเชยนักเรียนที่แสดงพฤติกรรมช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เพราะจะทำให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจ

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2542 : 81 – 87) ได้กล่าวถึงการประกันความปลอดภัยของนักเรียนทุกคน และยังได้รับการคุ้มครองให้ความปลอดภัยทั้งร่างกายและจิตใจได้เจริญเติบโตในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการเรียนรู้จึงได้กำหนดเป้าหมายการดำเนินงานไว้ ดังนี้

1. ให้ทุกโรงเรียนมีสภาพแวดล้อมที่สะอาด ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และไม่มีปัญหาในด้านมลพิษ

2. ทุกโรงเรียนมีแผนและดำเนินการคุ้มครอง ป้องกัน และช่วยเหลือนักเรียนจากการถูกละเมิดทั้งทางร่างกายและจิตใจ

3. ทุกโรงเรียนรณรงค์ ป้องกันสิ่งเสพติด อบายมุข การถูกรังแก การทะเลาะวิวาท สื่อที่ไม่เหมาะสม

4. การจัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ทุกวิชา

เริงชัย จงพิพัฒนสุข (2543 : 53) ได้กล่าวถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยให้สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินงานโดย

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์มาใช้ ในการแก้ปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. การจัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียนการสอน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 21) ได้กล่าวถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด เน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งสิ่งต่อไปนี้

1. มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน
2. ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ
3. ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
4. ผู้เรียนสามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้
5. ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2542ก : 17 – 18) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของครูดังนี้

1. พฤติกรรมครู ครูเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด มีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดพฤติกรรมได้ทั้งในทางบวกและทางลบ ปัญหาจึงมีอยู่ว่าพฤติกรรมของครูที่ปฏิบัติอยู่ทุกวันนี้ได้ช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีจะสนับสนุนต่อการเรียนการสอนในห้องเรียนได้มากน้อยเพียงใด ครูจึงควรมีพฤติกรรม ดังนี้

1.1 ให้ความเป็นกันเองกับเด็ก ทำตัวให้เสมือนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเด็ก เป็นทั้งครู พี่เลี้ยง เพื่อน พ่อแม่ หมอ และผู้พิพากษา ที่ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม เพื่อให้เด็กเกิดความอบอุ่นเหมือนมีพ่อแม่อยู่ใกล้ ๆ พร้อมทั้งจะเข้หน้าตาให้เมื่อเขาร้องไห้ หรือพร้อมที่จะช่วยเหลือเมื่อเขามีปัญหาความอบอุ่นและการไว้วางใจนี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่จะทำให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตัวครู พร้อมทั้งจะรับรู้ในสิ่งที่ครูสอน

1.2 ประพฤติปฏิบัติตัวอย่างสม่ำเสมอ สุภาพ และเชื่อถือได้ ยกเว้นอารมณ์ อนุเฉียว ไม่ลำเอียง มีแต่บรรยากาศแห่งความเป็นมิตร

1.3 ทำตนให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าแต่ละคน ก็เป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียน และของโรงเรียน

1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างครู ครูเป็นตัวอย่างที่ดีในด้านความสามัคคี และเคารพซึ่งกันและกัน การร่วมวงสนทนาอย่างเป็นกันเอง การรับประทานอาหารร่วมกัน จะเป็นสายใยเชื่อมโยงให้เกิดบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นกันเอง

2. การจัดการกระบวนการเรียนการสอน การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่ดี มีขั้นตอนอย่างเหมาะสม จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็วและสมบูรณ์ ดังแนวทางต่อไปนี้

2.1 การสอนแบบบรรยาย ควรใช้ให้น้อย ให้นักเรียนได้แสดงออก โดยปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้มาก

2.2 การบอกหรือสั่งให้นักเรียนทำตาม ควรทำแต่น้อย ควรส่งเสริมให้ได้ใช้ความคิด และตัดสินใจด้วยตนเองให้มากที่สุด หากครูจะช่วยเหลือก็เป็นเพียงผู้ชี้แนะเท่านั้น

2.3 ส่งเสริม ชัยยุ ให้เด็กได้ค้นคว้าความรู้จากแหล่งวิชาที่แวดล้อมใกล้ ๆ ตัวเด็ก ยิ่งกว่าอ้างอิงตำรา

2.4 ให้เด็กได้เรียนตามความถนัดหรือความสนใจให้มากที่สุด

2.5 การสาธิตหรือทดลอง สนับสนุนให้นักเรียนได้วางแผนปฏิบัติงานกันเองให้มากที่สุด

2.6 ครูควรสนับสนุนให้นักเรียนด้วยการอภิปราย ค้นคว้า และทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน

2.7 มีเทคนิคการสอนหลายวิธีที่จะช่วยส่งเสริมบรรยากาศในห้องเรียนให้น่าสนใจ เหมาะสมกับบทเรียนหรือเรื่องที่จะสอน

3. การจัดห้องเรียน และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มีส่วนช่วยเสริมสร้างบรรยากาศ ให้ผู้เรียนมีความอบอุ่น สบายใจเป็นกันเองเหมือนอยู่บ้าน เกิดความสนใจ กระตือรือร้น อยากรู้ อยากรู้อย่างยิ่งขึ้น โดยการจัดโต๊ะ เก้าอี้ให้มีความเหมาะสม สะดวกในการทำกิจกรรม ห้องเรียนมีความสะอาด นักเรียนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาห้องเรียน จัดให้มีมุมประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์ได้แนวทางการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ดังปรากฏในตาราง 1

ตาราง 1 การสังเคราะห์แนวทางการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของหน่วยงานและ
นักวิชาการต่าง ๆ

แนวทางการสร้างบรรยากาศที่เอื้อ ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน	สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ	สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	เริงชัย จงพิพัฒน์สุข	สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ	กระทรวงศึกษาธิการ	รวม
องค์ประกอบด้านจิตใจ						
1. ครูให้ความรัก ความเมตตา และเป็น กันเองกับนักเรียนทุกคน	/	/	/	/	/	5
2. ครูเอาใจใส่ดูแลนักเรียนทุกคนอย่าง ใกล้ชิด	/	/	/	/	/	5
3. ครูประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ทุกคน	/	/	/	/	/	5
4. ครูพูดจาสุภาพ กับนักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง	/		/	/	/	4
5. ครูแต่งกายสุภาพเรียบร้อย เหมาะสมกับ กาลเทศะ						
ตาราง 1 (ต่อ)						
แนวทางการสร้างบรรยากาศที่เอื้อ ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน	สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ	สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	เริงชัย จงพิพัฒน์สุข	สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ	กระทรวงศึกษาธิการ	รวม

6.	ครูกล่าวคำยกย่องชมเชยนักเรียนที่มี ความประพฤติดี	/	/	/	/	4
7.	ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนอภิปรายปัญหา ต่าง ๆ และรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน	/	/	/	/	4
8.	ครูนำวิธีการประชาธิปไตยไปใช้ในการ ปกครองชั้นเรียน	/	/	/	/	1
9.	ครูมีความสามัคคีให้การช่วยเหลือกันใน หมู่คณะ	/	/	/	/	2
10.	ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนส่งเสริม ให้นักเรียนเกิดการ คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์	/	/	/	/	2
11.	ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการ อภิปรายปัญหาแสดงข้อคิดเห็น	/	/	/	/	1
12.	ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละ ครั้ง นักเรียนเรียนรู้ อย่างมีความสุข	/	/	/	/	1
13.	ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีลักษณะของผู้นำ ผู้ตาม ที่ดี	/	/	/	/	1
14.	ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการ วางแผน การเรียนการสอน	/	/	/	/	1
15.	ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการ วัด ผลประเมินผล	/	/	/	/	1
16.	ครูสนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมใน การคิดในการจัดทำข้อตกลงต่าง ๆ ของ ห้องเรียนและของ โรงเรียน	/	/	/	/	4
17.	นักเรียนให้ความร่วมมือในการปฏิบัติ กิจกรรมต่าง ๆ อย่างเต็มความสามารถ	/	/	/	/	4
18.	ครูสนับสนุนให้นักเรียนมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และกล้าแสดงออก	/	/	/	/	4

ตาราง 1 (ต่อ)

แนวทางการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน	สำนักงานคณะกรรมการ ประถมศึกษาแห่งชาติ	สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	วิจัย และพัฒนาสุข	สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ	กระทรวงศึกษาธิการ	รวม
19. ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีกิริยาสุภาพให้ ความเคารพครูและบุคคลอื่น	/		/	/		3
20. ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ ต่องานที่ตนเองปฏิบัติหรือได้รับมอบหมาย	/		/	/		3
21. ครูส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนเพื่อ รักษา สุขภาพอนามัยและดูแลความ ปลอดภัย ให้กับตนเอง	/					1
22. ครูส่งเสริมให้นักเรียนใช้เหตุผลในการ แก้ปัญหาและ ตัดสินใจ			/			1
23. ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถในการ ทำงาน ร่วมกับผู้อื่นทั้งในโรงเรียนและกับ บุคคลภายนอก		/				1
องค์ประกอบด้านกายภาพ						
1. ผู้บริหารและครูวิชาการจัดหาเอกสารหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตรบริการแก่ครู ผู้สอน	/					1
2. โรงเรียนมีหลักสูตรสถานศึกษา สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและมี การพัฒนา หลักสูตรอยู่เสมอ	/					1
3. โรงเรียนมีการจัดหลักสูตรรายวิชาเรียน สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของ นักเรียน เหมาะสมกับท้องถิ่น		/	/			2
4. โรงเรียนจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้และ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น	/	/	/	/		4

ตาราง 1 (ต่อ)

แนวทางการสร้างบรรยากาศที่เอื้อ
ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ
สำนักงานการประถมศึกษา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เริงชัย จงพิพัฒน์สุข
สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
รวม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

5.	โรงเรียนมีการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ร่วมกันทั้ง ผู้บริหารและคณะครู	/	/	/	/	4
6.	โรงเรียนมีการประเมินการใช้หลักสูตรครบ ทุกขั้นตอนตั้งแต่การวางแผนการปฏิบัติตามแผน	/	/	/	/	4
7.	โรงเรียนมีการใช้วิธีสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับ เนื้อหาของบทเรียนและจุดประสงค์ หรือความคาดหวังที่กำหนดไว้ในหลักสูตร	/	/	/	/	3
8.	โรงเรียนนำเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อกระตุ้น ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ	/				1
9.	ครูใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญการใช้ โครงงาน การใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ	/	/			2 1 1
10.	ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และพัฒนาตามศักยภาพของนักเรียน	/				1
11.	ครูมีการวิจัยในชั้นเรียน					1
12.	ผู้บริหารส่งเสริมการผลิตสื่อของครู					
13.	โรงเรียนส่งเสริมสนับสนุนการนำสื่อในท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน		/			
14.	โรงเรียนมีการจัดห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้มีหนังสือเรียนและหนังสือประกอบอย่างเพียงพอกับความต้องการของนักเรียนและครูผู้สอน					

ตาราง 1 (ต่อ)

แนวทางการสร้างบรรยากาศที่เกื้อกูล ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน	สำนักงานคณะกรรมการ ประถมศึกษาแห่งชาติ	สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	วิจัย และพัฒนาสุข	สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ	กระทรวงศึกษาธิการ	รวม
15. ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการ ผลิตสื่อและจัดหาสื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในกิจกรรม การเรียนการสอน	/	/	/	/		4
16. ครูจัดทำทบทวนสำเร็จรูปเพื่อส่งเสริมให้ นักเรียนศึกษาด้วยตนเอง	/		/			2
17. ครูมีการจัดสถานที่สำหรับเก็บรักษาสื่อ การเรียนการสอนและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ และซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่ดี	/	/	/	/		4
18. ห้องเรียนมีขนาดกว้างพอเหมาะ กับ จำนวนนักเรียนและห้องเรียนมีแสงสว่าง เพียงพอปราศจากเสียงรบกวน	/	/	/	/		4
19. ห้องเรียนมีความสวยงาม สะอาด และ เป็นระเบียบ			/	/		2
20. ห้องเรียนมีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ เหมาะสมและเพียงพอ	/		/	/		3
21. โต๊ะครูอยู่ในตำแหน่งที่มองเห็นนักเรียน ได้ทั่วถึงและเหมาะสมสะดวกในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนในวิชาต่าง ๆ	/		/			2
22. ครูจัดโต๊ะเรียนและเก้าอี้ นักเรียน มี ความเหมาะสมสะดวกในการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอนในวิชาต่าง ๆ	/					1
23. กระดานดำ มีขนาดกว้างยาวพอ สมควร สีที่ใช้เป็นสีเขียว						1

ตาราง 1 (ต่อ)

แนวทางการสร้างบรรยากาศที่เอื้อ
ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ
สำนักงานการประถมศึกษา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เริงชัย จงพิพัฒน์สุข
สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
รวม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

24.	ครูจัดเก็บอุปกรณ์การทำความสะอาด ห้องเรียนจัดวางไว้ในที่เหมาะสม	/	/	/	3
25.	ครูจัดเก็บอุปกรณ์เกี่ยวกับอนามัย นักเรียน เช่น ยาสีฟัน แก้วน้ำ น้ำดื่ม จัด อย่างเป็นระเบียบ	/	/	/	4
26.	ครูจัดป้ายนิเทศให้สอดคล้องกับ การ เปลี่ยนแปลง และเหตุการณ์ในปัจจุบัน โดย ครูและนักเรียนร่วมกันจัด	/	/	/	4
27.	ครูจัดทำบัตรคำ แผนภูมิต่าง ๆ สื่อต่าง ๆ เมื่อใช้แล้วเก็บเข้าที่อย่างเรียบร้อย	/	/	/	3
28.	ครูจัดห้องเรียนมีที่สำหรับแสดงผลงาน นักเรียน เพียงพอ	/	/	/	2
29.	ครูจัดห้องเรียนมีมุมส่งเสริมความรู้ เช่น มุมหนังสือ มุมภาษาไทย ฯลฯ	/	/	/	2
30.	ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัด แสดงผลงาน และแสดงความคิดเห็นใน ห้องเรียน	/	/	/	1
31.	โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมรอบ ๆ โรงเรียน ร่มรื่น สะอาด สวยงาม ปลอดภัย	/	/	/	1
32.	โรงเรียนจัดสาธารณูปโภค เช่น น้ำดื่ม เพียงพอกับจำนวนนักเรียน	/	/	/	1
33.	โรงเรียนมีโรงอาหารที่สะอาดถูก สุขลักษณะ และมีสถานที่รับประทานอาหาร เพียงพอกับจำนวนนักเรียน	/	/	/	1
34.	โรงเรียนจัดสวนสมุนไพรเพื่อเป็นแหล่ง เรียนรู้ และจัดทำสวนหย่อมเพื่อความร่มรื่น สวยงาม	/	/	/	1

ตาราง 1 (ต่อ)

แนวทางการสร้างบรรยากาศที่เกื้อกูล ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน	สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ	สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	วิจัย และพัฒนาสูง	สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ	กระทรวงศึกษาธิการ	รวม
35. โรงเรียนจัดให้มีสนามเด็กเล่น เพียงพอ และ อยู่ในสภาพเรียบร้อยไม่ชำรุด	/	/	2			
36. โรงเรียนจัดให้มีสนามกีฬาเหมาะสมกับ วัยของ นักเรียน	/		1			
37. โรงเรียนมีการทำความสะอาดอาคาร เรียน อาคารประกอบ และบริเวณ โรงเรียนทุกวัน	/	/	2			
38. โรงเรียนมีห้องน้ำ ห้องส้วม เพียงพอ ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย	/	/	2			
39. โรงเรียนจัดให้มีอาคารเรียน อาคาร ประกอบเพียงพอ	/	/	2			
40. โรงเรียนมีการวางแผนการใช้อาคารและ สถานที่ต่างๆ ในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์ สูงสุดต่อ การจัดการเรียนการสอน	/	/	2			
41. โรงเรียนมีครูเวรประจำวันรักษาความ ปลอดภัย นักเรียน	/	/	2			
42. โรงเรียนจัดให้มีระบบป้องกันอัคคีภัย อย่างดี	/	/	2			
43. ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้ ครูผู้สอน จัดทำเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง	/		1			
44. ผู้บริหารประชุมเพื่อหาแนวทางการ ปรับปรุง คุณภาพการเรียนการสอนอยู่เสมอ						
45. มีการประเมินผู้เรียน ก่อนเรียน ระหว่างเรียนและหลังจบบทเรียน						

ตาราง 1 (ต่อ)

แนวทางการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน	สำนักงานคณะกรรมการ ประถมศึกษาแห่งชาติ	สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	วิจัย และพัฒนาสุข	สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ	กระทรวงศึกษาธิการ	รวม
46. ครู ใช้วิธีประเมินผลการเรียนรู้ที่หลากหลายและประเมินตามสภาพจริงของผู้เรียน แจ้างผลการประเมินให้นักเรียนทราบเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาตนเอง	/					1
47. ครูประเมินผลนักเรียนทุกด้านอย่างต่อเนื่องและจัดการประเมินอย่างเป็นระบบ	/		/			2
48. ครูนำวิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้ ในการประเมิน	/					1
49. ครูแจ้างผลการประเมินให้ผู้เรียนทราบ เพื่อนำมา ปรับปรุงและพัฒนาตนเอง	/		/			2
50. ผู้บริหารนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาการจ้ดแผนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน	/		/			2
51. ผู้บริหารมีการประเมินผลภาพรวมโรงเรียน ทุกภาคเรียน เพื่อนำผลมาใช้ในการปรับปรุง คุณภาพของโรงเรียน	/		/			2

จากตาราง 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาและสังเคราะห์ ขั้นตอนและกระบวนการแนวทางการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของหน่วยงาน และนักวิชาการ แล้วพบว่า มีแนวทางของขั้นตอนและกระบวนการการนำไปปฏิบัติที่คล้ายคลึงและใกล้เคียงกัน มีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย ตามแต่ละหน่วยงานหรือนักวิชาการที่มุ่งเน้นในเรื่องใดแต่เมื่อผู้วิจัยนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะงานและการบริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน ก็จะได้แนวทางการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 โดยมี 2 องค์ประกอบ 74 รายการ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านจิตใจ หมายถึง ครูให้ความรัก ความเมตตา และเป็นกันเองกับนักเรียนทุกคน ครูเอาใจใส่ดูแลนักเรียนทุกคนอย่างใกล้ชิด ครูประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนทุกคน ครูพูดจาสุภาพ กับนักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง ครูแต่งกายสุภาพเรียบร้อย เหมาะสมกับกาลเทศะ ครูกล่าวคำยกย่องชมเชยนักเรียนที่มีความประพฤติดี ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนอภิปรายปัญหาต่าง ๆ และรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน ครูนำวิธีการประชาธิปไตยไปใช้ในการปกครองชั้นเรียน ครูมีความสามัคคีให้การช่วยเหลือกันในหมู่คณะ ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการอภิปรายปัญหา แสดง ข้อคิดเห็น ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้งนักเรียนเรียนรู้ อย่างมีความสุข ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีลักษณะของผู้นำผู้ตามที่ดี ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนการสอน ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผล ครูสนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการคิดในการจัดทำข้อตกลงต่าง ๆ ของห้องเรียนและของโรงเรียน นักเรียนให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเต็มความสามารถ ครูสนับสนุนให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และกล้าแสดงออก ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีกิริยาสุภาพให้ความเคารพครูและบุคคลอื่น ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่องานที่ตนเองปฏิบัติหรือได้รับมอบหมาย ครูส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนเพื่อรักษา สุขภาพอนามัยและดูแลความปลอดภัยให้กับตนเอง ครูส่งเสริมให้นักเรียนใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาและตัดสินใจ ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถในการทำงาน ร่วมกับผู้อื่นทั้งในโรงเรียนและกับบุคคลภายนอก

2. องค์ประกอบด้านกายภาพ หมายถึง ผู้บริหารและครูวิชาการจัดหาเอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรบริการแก่ครูผู้สอน โรงเรียนมีหลักสูตรสถานศึกษาสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและมีการพัฒนาหลักสูตรอยู่เสมอ โรงเรียนมีการจัดหลักสูตรรายวิชาเรียนสอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของนักเรียน เหมาะสมกับท้องถิ่น โรงเรียนจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น โรงเรียนมีการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ร่วมกันทั้งผู้บริหารและคณะครู โรงเรียนมีการประเมินการใช้หลักสูตรครบทุกขั้นตอนตั้งแต่การวางแผนการปฏิบัติตามแผน โรงเรียนมีการใช้วิธีสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหาขอบทเรียนการเรียนการสอนเพื่อกระตุ้น ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ครูใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่และ จุดประสงค์ หรือความคาดหวังที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โรงเรียนนำเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ในกิจกรรม หลากหลาย เช่น จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การใช้โครงงาน การใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้น การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และพัฒนาตามศักยภาพของนักเรียน ครูมีการวิจัยในชั้นเรียน ผู้บริหาร ส่งเสริมการผลิตสื่อของครู โรงเรียนส่งเสริมสนับสนุนการนำสื่อในท้องถิ่นมาใช้

ในการเรียนการสอน โรงเรียนมีการจัดห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้มีหนังสือเรียนและหนังสือประกอบอย่างเพียงพอกับความต้องการของนักเรียนและครูผู้สอน ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อและจัดหาสื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน ครูจัดทำบทเรียนสำเร็จรูปเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนศึกษาด้วยตนเอง ครูมีการจัดสถานที่สำหรับเก็บรักษาสื่อการเรียนการสอน และจัดเก็บอย่างเป็นระบบ และซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่ดี ห้องเรียนมีขนาดกว้างพอเหมาะกับจำนวนนักเรียนและห้องเรียน มีแสงสว่างเพียงพอปราศจากเสียงรบกวน ห้องเรียนมีความสวยงาม สะอาด และเป็นระเบียบ ห้องเรียนมีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่เหมาะสมและเพียงพอโต๊ะครูอยู่ในตำแหน่งที่มองเห็น นักเรียนได้ทั่วถึงและเหมาะสม สะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาต่าง ๆ ครูจัด โต๊ะเรียนและเก้าอี้ นักเรียนมีความเหมาะสมสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาต่าง ๆ กระดานดำ มีขนาดกว้างยาวพอ สมควร สีที่ใช้เป็นสีเขียว ครูจัดเก็บอุปกรณ์การทำความสะอาด ห้องเรียนจัดวางไว้ในที่เหมาะสม ครูจัดเก็บอุปกรณ์เกี่ยวกับอนามัยนักเรียน เช่น ยาสีฟัน แก้วน้ำ น้ำดื่ม จัดอย่างเป็นระเบียบ ครูจัดป้ายนิเทศให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง และเหตุการณ์ในปัจจุบัน โดยครูและนักเรียนร่วมกันจัด ครูจัดทำบัตรคำ แผนภูมิต่าง ๆ สื่อต่าง ๆ เมื่อใช้แล้วเก็บเข้าที่อย่างเรียบร้อย ครูจัดห้องเรียนมีที่สำหรับแสดงผลงานนักเรียนเพียงพอ ครูจัดห้องเรียนมีมุมส่งเสริมความรู้ เช่น มุมหนังสือ มุมภาษาไทย ฯลฯ ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดแสดงผลงาน และแสดงความคิดเห็นในห้องเรียน โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมรอบ ๆ โรงเรียนร่มรื่น สะอาด สวยงาม ปลอดภัย โรงเรียนจัดสาธารณูปโภค เช่น น้ำดื่ม เพียงพอกับจำนวนนักเรียนโรงเรียน มีโรงอาหาร ที่สะอาดถูกสุขลักษณะ และมีสถานที่รับประทานอาหารเพียงพอกับจำนวนนักเรียน โรงเรียน จัดสวนสมุนไพรเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และจัดทำสวนหย่อมเพื่อความร่มรื่นสวยงาม โรงเรียนจัดให้มีสนามเด็กเล่นเพียงพอ และอยู่ในสภาพเรียบร้อยไม่ชำรุดโรงเรียนจัดให้มีสนามกีฬาเหมาะสมกับวัยของนักเรียน โรงเรียนมีการทำความสะอาดอาคารเรียนประกอบ และบริเวณโรงเรียนทุกวัน โรงเรียนมีห้องน้ำ ห้องส้วมเพียงพอ ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย โรงเรียนจัดให้มีอาคารเรียน อาคารประกอบเพียงพอโรงเรียนมีการวางแผนการใช้อาคารและสถานที่ต่าง ๆ ในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนมีครูเวรประจำวันรักษาความปลอดภัยนักเรียน โรงเรียนจัดให้มีระบบป้องกันอัคคีภัยอย่างดี ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้ครูผู้สอนจัดทำเครื่องมีอวดผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ผู้บริหารประชุมเพื่อหาแนวทางการปรับปรุงคุณภาพการเรียน การแสดงผลงาน และแสดงความคิดเห็นในห้องเรียน โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมรอบ ๆ โรงเรียนร่มรื่น อยู่เสมอ มีการประเมินผู้เรียน ก่อนเรียน ระหว่างเรียนและหลังจบบทเรียน ครู ใช้วิธีประเมินผลการเรียนรู้ที่

หลากหลายและประเมินตามสภาพจริงของผู้เรียน แจ้งผลการประเมิน ให้นักเรียนทราบเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาตนเอง ครูประเมินผลนักเรียนทุกด้านอย่างต่อเนื่องและจัดการประเมินอย่างเป็นระบบ ครูนำวิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้ในการประเมิน ครูแจ้งผลการประเมินให้ผู้เรียนทราบเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาตนเอง ผู้บริหารนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาการจัดแผนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน ผู้บริหารมีการประเมินผลภาพรวมโรงเรียนทุกภาคเรียน เพื่อนำผลมาใช้ในการปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียน

3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยาเกี่ยวกับการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา จึงได้จัดทำโครงการการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2549 และต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 3 ปี จนถึงปีงบประมาณ 2551 โดยมุ่งเน้นยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาทุกแห่ง ในการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้เหมาะแก่การเรียนรู้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. 2549 : 1)

1. เป้าหมายเชิงคุณภาพ

1.1 ผู้บริหาร ครู และนักเรียนสามารถพัฒนาศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ทั้งด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

1.2 โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเผยแพร่

1.3 ผู้บริหารและครูปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจัดการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษา

2. เป้าหมายเชิงปริมาณ

2.1 โรงเรียนในสังกัดได้รับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้ในการเรียนการสอนหรือการบริหารจัดการในโรงเรียน

2.2 โรงเรียนในสังกัดไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 (ของปีงบประมาณ 2549) มีสภาพแวดล้อมที่ผ่านการคัดเลือกและเผยแพร่ต่อสาธารณชน และครบ 100% ในปีงบประมาณ 2551

3. ยุทธศาสตร์การดำเนินงานโครงการ

3.1 ใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนา คิดค้นวิธีการแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนการสอนตามความต้องการของโรงเรียนเองภายใต้สภาพข้อจำกัดที่มีในปัจจุบัน

3.2 กระตุ้น ส่งเสริมโดยจัดประกวด ศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา ภูมิภาค

3.3 สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม

3.4 การศึกษาและประสานเครือข่ายภายนอกเข้าร่วมพัฒนา

3.5 ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาวิชาชีพด้วยแหล่งเรียนรู้ทางการศึกษา

4. แนวดำเนินงานระดับโรงเรียน

4.1 แต่งตั้งคณะกรรมการระดับโรงเรียน

4.2 ประชุมชี้แจงให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเข้าใจ

โครงการฯ

ดำเนินการพัฒนาพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของ โรงเรียนอย่างเป็นระบบ

4.3 ระดมความร่วมมือในการจัดหาทรัพยากร เครือข่าย แหล่งเรียนรู้ และเพื่อส่งเสริมสนับสนุนนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพ

4.4 นิเทศภายในและรับการนิเทศเพื่อส่งเสริม สนับสนุนการสร้างพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน

4.5 นำเสนอและแลกเปลี่ยนเรียนรู้นวัตกรรมทั้งในโรงเรียนและระหว่างโรงเรียน

4.6 ยกย่อง เชิดชูเกียรติและให้ขวัญกำลังใจผู้ที่มีผลงานนวัตกรรม

4.7 พัฒนาค้นนวัตกรรมของโรงเรียน

4.8 รายงานสรุปผลการดำเนินโครงการต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและเผยแพร่ต่อผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบรรยากาศที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ สามารถรวบรวมได้ดังนี้

วินัย แสงแก้ว (2545 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐาน ผู้บริหารการศึกษากับบรรยากาศในโรงเรียนในโรงเรียน

ประถมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า พฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติงานตามเกณฑ์ มาตรฐาน ผู้บริหารการศึกษา กับบรรยากาศโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันมาก

ธัญญา มีชัย (2545 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ผลของการเรียนรู้กลุ่มคำรูปแบบที่มีต่อความสามารถทางการพูด และความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศในชั้นเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศในชั้นเรียนในเชิงบวกหลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ประพันธ์ สุดโต (2545 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องแนวทางในการพัฒนาบรรยากาศโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า แนวทางในการพัฒนาบรรยากาศในโรงเรียน ผู้บริหารควรให้บุคลากรทุกคนมีโอกาสร่วมกันคิด ร่วมกันแสดงความคิดเห็น และให้โอกาสในการทำงานร่วมกันเพื่อความสำเร็จของงานที่ดี

นริศร์ จีบจิตต์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในระดับดี

ภาวนา โนนทรวงศ์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนขยายโอกาสในกลุ่มบูรพาสามัคคี สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า บรรยากาศการจัดการเรียนการสอน แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ บรรยากาศด้านจิตใจ และบรรยากาศด้านกายภาพ

สุนทรีย์ ดวงทิพย์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพแวดล้อมในห้องเรียนเพื่อสัมฤทธิ์ผลของสมรรถภาพด้านการเรียนรู้ พบว่า มีองค์ประกอบ คือ ผู้สอน บรรยากาศในห้องเรียน ผู้เรียน และ รูปแบบการสอน

นพมาศ เพราพันธ์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง บรรยากาศทางสังคมในชั้นเรียน วิทยาศาสตร์ ตามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชุมพร พบว่า บรรยากาศทางสังคมในชั้นเรียนวิทยาศาสตร์ ตามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้านความเป็นตัวของตัวเองอยู่ในระดับปานกลาง ด้านสังคมอยู่ในระดับปานกลาง นักเรียนกล้าแสดงออก กล้าคิด กล้าถาม ความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศทางสังคมในชั้นเรียน ของนักเรียนเพศชาย กับเพศหญิง ไม่แตกต่างกัน ความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศในชั้นเรียนของนักเรียนในเขตชุมชนและนอกเขตชุมชน ไม่แตกต่างกัน

สำเนียง วิลามาศ (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาบรรยากาศโรงเรียนที่ส่งผลต่อความผูกพันของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม พบว่าบรรยากาศโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม ส่วนใหญ่เป็นแบบเปิดระดับความผูกพันของครูอยู่ในระดับดีมาก และมีผลการสนับสนุนซึ่งมีผลทางบวกกับความผูกพันและมีการไม่ให้ความร่วมมือซึ่งมีผลทางลบกับความผูกพัน

สุธีรัตน์ วงษ์ป้อม (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของบรรยากาศโรงเรียนกับการปฏิบัติงานการนิเทศภายในของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี พบว่า องค์ประกอบบรรยากาศโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี และการปฏิบัติงานนิเทศภายในมีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก และมีความสัมพันธ์กันสูง สำหรับความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนกับครูผู้สอนเกี่ยวกับองค์ประกอบบรรยากาศโรงเรียนและการปฏิบัติงานนิเทศภายในของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สบจ. สระบุรี มีความคิดเห็นแตกต่างกันในด้าน การร่วมกันทำงานและปฏิบัติงานนิเทศภายในด้านพัฒนาหลักสูตร

พัชรี ศรีจันทร์งาม (2538 : บทคัดย่อ) ศึกษาบรรยากาศองค์การของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัด กทม. พบว่า บรรยากาศองค์การเมื่อพิจารณาตามตัวแปรที่ก่อให้เกิดบรรยากาศ องค์การเป็นแบบปริกษาหรือ และแบบเผด็จการมีศิลป์

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แอลลูกู (Aluko) (สุพิศ ประสพศิลป์. 2540 : 83) ศึกษาเรื่อง แรงจูงใจในงานและการรับรู้บรรยากาศองค์การของสถานศึกษาในประเทศไนจีเรีย กลุ่มตัวอย่าง เป็นอาจารย์ผู้บรรยายในมหาวิทยาลัย 3 แห่ง จำนวน 2,526 คน เครื่องมือคือ OCDQ และแบบศึกษาองค์ประกอบงาน การศึกษาพบว่า 1) มีความยากลำบากที่จะตัดสินใจระบุแบบของบรรยากาศองค์การอย่างเด่นชัด 2) ในความรู้สึกรู้สึกของอาจารย์ผู้บรรยาย บรรยากาศองค์การแบบเปิดหรือปิด ไม่มีผลกระทบจากปัจจัยจูงใจในงาน แต่จะมีผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และเงื่อนไขการทำงาน 3) บรรยากาศองค์การของมหาวิทยาลัยไนจีเรีย โดยส่วนรวม ไม่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จที่ดีของอาจารย์แต่ละคน

เลฟวี (Levy) (สุพิศ ประสพศิลป์. 2540 : 84) ได้ทำการวิจัยเพื่อตรวจสอบบรรยากาศองค์การที่สนับสนุนความพึงพอใจในงานของผู้บริหารระดับกลาง ที่ถูกจ้างในวิทยาลัยชุมชน 14 แห่ง ในรัฐเพนซิลวาเนีย โดยใช้แบบสอบถามผู้บริหารระดับกลาง 433 คน พบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนความพึงพอใจในงาน ได้แก่ ปัจจัยด้านสถาบัน คือ การติดต่อสื่อสาร

โครงสร้างองค์การ บรรยากาศการปกครอง โอกาสได้รับการพัฒนา และความเอาใจใส่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ส่วนปัจจัยด้านตำแหน่ง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความมีอิสระในการทำงานตามตำแหน่ง สัมพันธภาพกับ ผู้ร่วมงาน เงินเดือน / ผลประโยชน์และประสิทธิภาพในวิชาชีพ

เครท (Katz. 1978) ได้ศึกษาเปรียบเทียบบรรยากาศองค์การของโรงเรียนประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้นที่ผู้บริหารเป็นเพศชาย และหญิงตามการรับรู้ของครู พบว่า บรรยากาศองค์การของโรงเรียนที่ผู้บริหารเป็นเพศชาย และเพศหญิงมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในเรื่องของพฤติกรรมครูด้านขวัญ พฤติกรรมของผู้บริหารด้านการเน้นผลงาน การสนับสนุนและความเอาใจใส่ และพบความไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในเรื่องของพฤติกรรมครูด้านการไม่ให้ความร่วมมือ อุปสรรคและความสนิทสนมพฤติกรรมผู้บริหารด้านความห่างเหิน

ฮอฟฟินส์ (Haffhines. 1984 : 705A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเป็นผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพในรัฐแทกโซนิค พบว่า ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ คือ ผู้บริหารที่สามารถนำสภาพแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางการบริหารเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโรงเรียน ผู้บริหารจะต้องศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียน และผู้บริหารควรจะต้องแสดงพฤติกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม โดยต้องคำนึงถึงภารกิจที่ต้องปฏิบัติ ตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม

แฮทเลอร์ และ เทเลอร์ (Hattler and Tayloy. 1992 : Online) ได้วิจัยเกี่ยวกับบรรยากาศโรงเรียนตามแนวคิดของฟอกซ์และคณะ (Fox and others 1974) พบว่าบุคลากรของโรงเรียนทั้ง 4 แห่ง รับรู้บรรยากาศโรงเรียนแตกต่างกัน กล่าวคือ นักเรียนจะรับรู้เรื่องการปรับปรุงโรงเรียน ว่าเกิดขึ้นน้อยที่สุด ขณะที่ครูจะรับรู้เรื่องการมีโอกาสในการทำงาน ว่าเกิดขึ้นน้อยที่สุด และนักเรียนถือว่าความอาทร เป็นปัจจัยบวกที่ดีที่สุดในการสร้างบรรยากาศโรงเรียน

ซูเทอร์แลนด์ (Sutherland. 1994 : Online) ได้ศึกษาเรื่อง การรับรู้ของครูเกี่ยวกับบรรยากาศ โรงเรียน พบว่า ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยกับลักษณะบรรยากาศโรงเรียนที่น่าพึงพอใจที่มีองค์ประกอบ คือ การยอมรับนับถือ ความไว้วางใจ การอุปถัมภ์และเอื้ออาทร การมีขวัญสูงและการพัฒนาความก้าวหน้าทางวิชาการ จะเห็นได้ว่า บรรยากาศที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ซึ่งส่งผลต่อขวัญกำลังใจ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรภายในโรงเรียน การ

พิจารณาบรรยากาศของโรงเรียน คูได้จากองค์ประกอบบรรยากาศโรงเรียน ดังนี้ 1) การยอมรับนับถือ 2) ความไว้วางใจ 3) ขวัญสูง 4) โอกาสในการทำงาน 5) ความเจริญเติบโตทางวิชาการ และสังคมอย่างต่อเนื่อง 6) การพนึกกำลังเหนียวแน่น 7) การปรับปรุงโรงเรียน และ 8) การดูแลเอาใจใส่

จากแนวคิดในการสร้างแนวทางของบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ที่โรงเรียนจะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงสภาพบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ให้มีบรรยากาศร่มรื่น สะอาด สวยงาม มีห้องเรียนเพียงพอ และเหมาะสมในการจัดกิจกรรม เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนต่อไป

จึงสรุปได้ว่า ถ้าโรงเรียนจัดบรรยากาศที่ดีส่งผลทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรยากาศที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้มี 2 ด้าน คือ บรรยากาศด้านจิตใจ และบรรยากาศทางด้านกายภาพ ซึ่งผู้ที่มีส่วนในการสร้างบรรยากาศนั้น คือ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน

5. สรุปแนวคิดหลักการนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 จากการศึกษา แนวคิด หลักการ และทฤษฎีของหน่วยงานและนักวิชาการต่างๆ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 4 - 17) ; สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2542 : 81 - 87) ; เรียงชัย จงพิพัฒน์สุข (2543 : 53) ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 21) และกระทรวงศึกษาธิการ (2542ก : 17 - 18) นำมาสังเคราะห์และบูรณาการ โดยสามารถสรุปเป็นแนวทางการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 บรรยากาศด้านจิตใจ

องค์ประกอบที่ 2 บรรยากาศด้านกายภาพ